DRUŽBA PRIHODNOSTI BO ALI KOMUNIZEM ALI BARBARSTVO – MARX
ŠTEVILKA 15 – LETNIK XXI – LJUBLJANA 19. MARCA 19[illegible]

TRIBUNA

Če govorimo o tako imenovani marksistični vzgoji na univerzi in visokih ter višjih šolah, velja opozoriti, da ta ideja ni plod samo sedanjega političnega trenutka. Če bomo namreč dovolili, da ta pojem vključuje neko družbeno ali celo politično zahtevo o procesu izobraževanja, ne bomo mogli videti, kaj pojem v celoti implicira.

Če pogledamo dokumente, ki so nastali v trenutkih živahnega študentskega gibanja, v njih zasledimo zahtevo po angažirani in kritični univerzi. Če to zahtevo primerjamo z zahtevo po marksistični vzgoji, se pokaže, da prva zahteva seže dlje in konkretneje kot druga, ki je po svojem predmetu splošnejša (gre za celotno izobrazbo). Poleg tega prva zahteva vključuje potrebo po samoiniciativnem angažiranju naprednih sil na univerzi, medtem ko druga sugerira korekcijo v sistemu izobraževanja. Verjetno ne gre posebej dokazovati, da si obe zahtevi po intenci sploh nista nasprotni (razen, če kdo ne misli uveljaviti marksistične vzgoje po vzoru cerkvenega verouka), ampak se, kar se univerze tiče, tvorno dopolnjevati.

Menim, da smo si torej lahko na jasnem, da gre na univerzi za mnogo več kot samo za marksistično vzgojo, ki se mora zgoditi, še preden študent prestopi univerzitetni prag, namreč v tem smislu, da že pozna zgodovinski kontekst marksizma in osnovne razvojne črte v marksizmu itd.

V procesu oblikovanja tendenc in potenc za realizacijo socializma kot svetovnega procesa se na nivoju znanosti (ki je zaenkrat institucionalizirana na univerzi) kažejo možnosti, da znanost pride do zavesti o sami sebi kot obistvenem členu globalne družbene reprodukcije. Tako se sama znanost nahaja pred nujnostjo verificiranja svoje družbene relevance ob predpostavki, da vsaka znanost pomeni družbeno možnost prodora v kvalitativno novo. Ob tem izstopa vprašljivost vsake znanosti v več smislih, predvsem pa v dveh:

a) Vprašljiva postaja utemeljitev vsake znanosti, zlasti pa utemeljitev o larpurlartistični znanosti.

b) Vprašljiv postaja institucionalni model ohranjanja in razvijanja vsake znanosti v hierarhičnem družbenem modelu.

Glede na to mora postati jasno, da je marksistična vzgoja na univerzi nemogoča, nemogoča namreč kot vzgoja, mogča pa kot iskanje znotraj vsake znanosti, ki poteka tudi v iskanju drugačnih študijskih oblik, ki pomenijo prvi člen v vzpostavljanju kolektivnega namesto hierarhičnega modela delovanja na univerzi in perspektivno v celotni družbi. Nadalje to iskanje pomeni začenjanje dolgotrajnega procesa ustvarjanja kritične znanosti, torej znanosti, katere vključevanje v celotno družbeno reprodukcijo ne pomeni možnosti za vzpostavljanje monopolov znanja, torej možnost parcialne razdelitve pooblastil znotraj elit. Marksizem v takem kontekstu izstopa kot čista mnogoplastna zgodovinska kategorija, katere poznavanje je osnova za možnost takšnega iskanja.

Tako je torej treba obračunati z modeli „političnega vplivanja" na univerzo na način nečesa, kar se imenuje marksistična vzgoja, kajti s tem se bo pod „marksistično" indoktrinacijo ohranila celotna sedanja struktura univerze in dosedanje usmeritve znanosti, kar pa je še najmanj v interesu delavskega razreda, socializma, samoupravljanja in svetovne revolucije.

Marksizem se bo namreč v znanostih najbolje ukinjal s tem, da bo postajal metodološki princip, povezan celo s končnimi praktičnimi proizvodi znanosti.

Začetek tega prej grobo naznačenega procesa sledi iz prvih korakov spreminjanja univerze, spreminjanja izobraževalnega procesa in nastajanja novega sistema vrednot, ki izhajajo iz koncepta svobodnega kolektivnega posameznika, kar pa seveda predpostavlja menjanje temeljnih družbenih razmerij.

Komisija za idejno teoretično delo pri IO SŠ LVZ

SEJA UNIVERZITETNEGA KOMITEJA ZK

26. februarja je bila 19. seja univerzitetnega komiteja ZKS. Na začetku so sprejeli v vrste ZK novega člana Leva Krefta, študenta filozofske fakultete. S prepričanjem, da bo sprejem pomenil novega zavestnega in sposobonega člana ZK, se je končala majhna ceremonija, med katero je sekretar G. Stanič podaril novemu članu že vnaprej pripravljeno izkaznico in aktovko knjig. V razpravi so nato najprej obravnavali akcijski program komiteja za odobje od februarja do junija tega leta. Med obravnavo je padlo nekaj predlogov, od katerih je tu verjetno najpomembnejši ta, da bi za bližnjo konferenco ZK na univerzi pripravili razpravo o učinkovitosti študija. Nekateri člani so se zavzeli za to, da bi se kasneje plodno nadaljevala. Sekretar Stanič pa je poudaril, da je treba ob tem vprašanju čimprej začeti tudi s konkretnimi ukrepi. Zatem so zares obširen program, ki bo za svojo realizacijo zahteval obširnejši angažma komunistov, tudi sprejeli. V drugi točki je komite razpravljal o pripravah na zasedanje univerzitetne konference ZK in v zvezi s tem posvetil pozornost predvsem kadrovskim pripravam. Zadnja točka je bila posvečena sklicu političnega aktiva univerze.

PZ

10. SEJA IO SŠ LVZ

Stališče IO SŠ LVZ v zvezi s postavitvijo spominskega doma borcev in mladine Jugoslavije v Kumrovcu

V razpravah o graditvi doma v Kumrovcu IO SŠ LVZ ni sodeloval od vsega začetka.

Potem ko je dobil prve materiale, je bil mnenja, da je potrebno, da akcijo podpremo z zbiranjem prostovoljnih prispevkov. Svoje mnenje je posredoval fakultetam, višjim in visokim šolam ter akademijam v Ljubljani.

Potem ko so na faklutetah o tem razpravljali, in potem ko je IO SŠ LVZ ponovno razpravljal o domu v Kumrovcu, je ugotovil, da so se v IO SŠ LVZ in med študenti na LVZ izoblikovale ocene in mnenja, da v današnji družbeno ekonomski situaciji, ko se vsi spoprijemamo z ukrepi za stabilizacijo in splošno varčevanje, graditev doma ni smotrna.

IO SŠ LVZ je po razpravi zato sklenil, da ne bo organizirano sodeloval v akciji. Vsem študentom pa bo omogočeno, da dajo svoje prostovoljne prispevke.

Izvršni odbor
Skupnosti študenotv
ljubljanski visokošolskih
zavodov

SKLEPI SEJE IO SŠ LVZ Z DNE 7. MARCA 1973 O ICCP PROGRAMU

IO SŠ LVZ potrjuje svoje dosedanje sklepe o ICCP programu in ugodno ocenjuje rezultate vseh dosedanjih ukrepov.

Po dodatnih in novih informacijah, ki so bile po konzultativnem sestanku predsednikov republiških in pokrajinskih organizacij ZŠJ v Beogradu sporočene IO SŠ LVZ na seji 7. marca, pa IO SŠ LVZ dodatno ukrepa.

1. IO SŠ LVZ ustavlja (suspendira) ICCP program. Vodjem programa bo sporočil, zakaj je ustavljen, da pa želi še nadalje obojestransko in korektno sodelovati. Če je mogoče ponovno napraviti izbor, smo za to zelo zainteresirani.

2. Zaradi nekorektnih vprašanj, ki so jih predstavniki ameriške ambasade Boyd, Poush, Robert Windsor, William Kiehl in Richard Miles postavljali študentom – kandidatom, bo IO SŠ LVZ vložil najostrejši protest ameriški ambasadi, in jo s tem opozoril na nesprejemljivost in neprimernost takšnega delovanja. S protestom bo seznanil širšo javnost in druge zainteresirane subjekte, ki se ukvarjajo s temi dejavnostmi.

3. IO SŠ LVZ je mnenja, da bi kolega Vukmirović, ki je organiziral ICCP program moral biti v času razgovorov bolj pozoren.

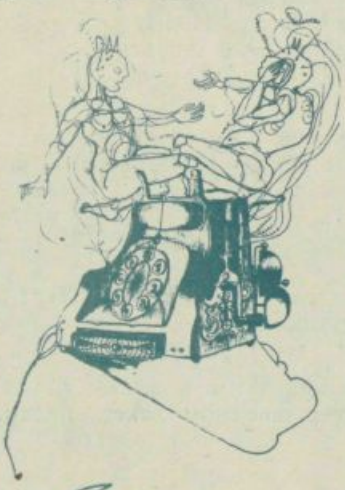

Informacije

4. IO SS LVZ bo še temeljiteje pregledal dosedanje izvajanje ICCP programa. O tem bo seznanil javnost in druge zainteresirane subjekte.

5. IO SŠ LVZ se zaveda resnosti teh vprašanj, zato od predsedstva ZŠJ zahteva, da preuči potek podobnih programov v vseh jugoslovanskih univerzitetnih središčih in da se o tem poroča na eni od naslednjih sej predsedstva.

6. IO SŠ LVZ bo poslal predsedstvu poročila o ostalih programih.

IO SŠ LVZ

MARKO POGAČNIK

(Prej: Ljubljanska 13, Kranj)

Ljubljeni prijatelji!

Obiskal sem svoje davno stanovanje v Kranju in opazil, da tje še pošiljate vaš časopi na moje ime. Prosim, da tega ne delate več in da me izbrišete iz seznama naročnikov. Hvala.

To ni odpoved našemu prijateljstvu in sodelovanju. Razlog je v tem, da jaz živim in delam zunaj toka „posrednikov" (medijev, rečete), kar vključuje tako tok novic kot tok denarja. Zato prosim, da me osvobodite tako vašega časopisa (ne glede na vsebino) kot plačila zaostale naročnine (ne glede na znesek). Vem, da taka dejanja odpovedi običajno sprejemate kot slaba, izrecno želim, da isto dejanje v tem primeru sprejmete kot popolnoma dobro, čeprav vem, da ne morete imeti jasnosti o zakonih, katerim ono sledi. Prosim, da se pri tem oprete na svoj občutek.

Želim, da se povratni tok energije, ki sem jo vložil v to dejanje odpovedi, vrne k vam kot uresničenje tega, kar si v svoji ustvarjalnosti želite, in vas pozdravljam.

MARKO POGAČNIK

KAJ BO Z BEOGRAJSKI STUDENTOM

27. februarja je bil v Beogradu skupni sestanek univerzitetnega odbora Zveze študentov Beograda, predstavnikov redakcije lista beograjskih študentov Student in univerzitetnega komiteja Zveze komunistov.

Ta sestanek so sklicali v zvezi s kritiko, ki jo je UO SSB izrekel redakciji Studenta z zahtevo po njeni spremembi. Boško Grbić, urednik Studenta, je v imenu redakcije zahteval obrazložitev takega stališča UO SSB, ker mu je, kot je dejal, težko odgovoriti na posplošene in neargumentirane pripombe kot na primer: Student ni dovolj študentski, iz fakultetnih organizacij prihajajo na račun lista pripombe, da se premalo piše o študetnskih vprašanjih in podobno. Grbić ni odgovoril niti na najkonkretnejšo od teh pripomb, ki se glasi: V Študentu mora biti manj občih teoretičnih tematskih tekstov.

Predsednik UO je pripombe konkretiziral in jih reduciral na dve osnovni: „V času, ko se vsi faktorji trudijo za konsolidacijo v družbi, je prišlo do prepovedi Studenta št. 21; in drugič, pojavila se je zahteva po prepovedi 22. številke, in to s strani izdajatelja" (samega UO). V zvezi s tem je bilo predlagano, naj redakcija poda odprto samokritiko svojega dela. Prisotni so bili poklicani na iskren, komunističen razgovor. Tedaj je Aleksandar Postolović, študent fakultete za gradbeništvo in, kot smo zvedeli, novi urednik Vidikov, lista za kulturo in umetnost Zveze študentov Beograda, izjavil, da je pripravljen na odprt, komunistične razgovor, toda le s pogojem, da bo sestanek zaprt. „Če bodo sestanku prisostvovali predstavniki tiska, ki jih nihče ni poklical, ne bom govoril. Poleg tega vidim tu ljudi, ki jih poznamo iz javnega življenja univerze še iz leta 1969. Zahtevam, da zapustijo sestanek," je ogorčeno dodal A. Postolović. Tako so morali novinarji Expres Politike, Večernjih novosti in Tribune zapustiti sestanek, na katerem se je kasneje verjetno nadaljevala „odprta, komunistična diskusija".

Dan pred tem sestankom je UO sporočil javnosti, da do nadaljnjega ustavlja izdajanje Studenta. Predsednik UO je izjavil, da je „UO določen, da razčisti stanje", „da stopi v akcijo drugače", „da ugotovi posamezno odgovornost"; da pa ne gre za nekakšno hajko proti Studentu, temveč za akcijo ki jo je inspiriralo Pismo.

MILOŠ VASIĆ

DOBILI SMO NOVO KNJIGO

Število zvezkov, ki so izšli v Knjižnici Mestnega gledališča ljubljanskega, se je povzpelo že na šestdesetico. V treh sorazmerno obsežnih zvezkih je v tej knjižnici pred kratkim izšel Slovenski gledališki leksikon, drugič v tej zbirki. Deset let tega je Viktor Smolej pripravil Slovenski dramski leksikon, ki pa se je očitno kazal neustrezen, saj je gledališče vedno manjši del celotnega kompleksa, ki dela za slovenskega gledalca. V sedanjem leksikonu je Smiljan Samec s sodelavci zbral podatke o bolj ali manj pomembnih osebnostih, ki so se ali se danes ukvarjajo z dramskim, lutkovnim gledališčem, z opero, baletom, filmom ter radijsko ali televizijsko igro.

Podatki v leksikonu so samo statistični, brez vrednostnih oznak, zajemajo pa resnično širok krog ljudi, ki so se kdajkoli ukvarjali s slovenskim gledališkim ustvarjanjem – od Trubarja in njegovega (domnevno tudi uprizorjenega) prvega dramskega dialoga v Malem katekizmu naprej. Obravnavani so tudi pomembnejši igralci in režiserji amaterskih gledališč, ljudski pisci dramskih besedil ter celo ljudje, ki niso neposredno delovali v gledališču, temveč so bili ljubitelji ustvarjanja te vrste, pa so ga zato gmotno podpirali. Tako urejen leksikon kažek, kako slabo je pravzaprav doslej raziskana zgodovina slovenskega gledališča. Skrbno zbrano gradivo je opomin in spodbuda obenem.

ZD

FILMI NA FILOZOFSKI

27. februarja so bili na filozofski fakulteti predvajani štirje filmi koprskega amaterja, študenta 1. letnika AGRFTV Francija Slaka. To so bili: IZIDOR, PREPOVEDANO, PLES MASK, V SOBOTO ZVEČER IN V NEDELJO ZJUTRAJ ter OM.

Prvi film je starejši. Je filmski prikaz restrikcij, s katerimi družba omejuje, utesnjuje in onemogoča, torej prikaz problema, s katerim se sooča vsaka družba in ki je pravzaprav – vsaj v današnjem svetu – povsem nerešljiv. Drugi film, PLES MASK, je pri nas že precej znan. Bil je že velikokrat predvajan, o njem se je veliko pisalo, prejel pa je tudi veliko nagrad. Njegovo izhodišče je tema o onesnaženju zraka. Ta pa je le osnova, ki preide v resnično „filmski" prikaz stanja, situacije in atmosfere.

Tretji film je v nasprotju s prejšnjima brezidejen ali točneje, neproblemski.

OM je gotovo najboljši Slakov film. Najenostavneje se ga da definirati kot film o življenju in veselitvi življenja. Pohvale vredna je tudi glasba, ki spremlja slike.

Pri Slaku je očiten razvoj. Njegovi filmi prehajajo (gledano tematsko) od problemov, ki jih ustvarja civilizacija in njen razvoj, na tematiko, ki zaobjame vse življenje. PLES MASK in OM se najbolj poslužujeta izraznih sredstev in vseh možnosti, ki jih nudi filmski medij. Istočasno tudi prehajata na drug nivo, ki je neznačilen za amaterski film, namreč na nivo dodelanosti v vsebinskem in tehničnem smislu.

Skratka, filmi so bili zanimivi, dodelani in domiselni, s tem pa je projekcija tudi dobila svojo potrditev. Na koncu sta bila predvajana še dva filma Matjaža Žbontarja, ki se tudi ukvarja s filmskim amaterstvom.

Predstavo sta organizirala ŠKUC in ICF 00011.

AE

USODA EKSPERIMENTA

Videli smo zadnjo, dvojno (zadnjo?) številko satirično-humorističnega lista TEŽKA SAPA, ki v marsičem uboga geslo, da na koncu vsega vseeno še ostaja možnost za za(je)bavanje. Slovenska Sonča cesta je s svojo faktičnostjo končno še možnost zabavljanja v štosovsko-aforizmatični obliki, ki ni niti nova niti kaj prida kvalitetna (gledano z vidika humorološke prakse). NOVO pa je v listu SPOSOJENO, in to ne le iz nemške revije Pardon, ampak tudi iz našega domačega okolja. Sposoditi si Sutjesko z vsemi megalomanskimi spodrsljali naše KLASIČNE kinematografije še ni greh, pač pa je greh napisati naslednje: „O brezbožni in brezčutni film, upamo, da boš posnel kdaj naše pravo življenje, ki usiha kakor curek fontane na Gospodovem rajskem vrtu." Ali ni klavrno sprenevedanje o bunkrski usodi nekega udarnika, ki ga je povozil neverjetni optimizem birokracije! Ali so NOVI tudi odgovori pesnika V. A. Gajška? Spominjam se nekega razgovora Kocbeka ml. v Mladini, ki sicer ni imel toliko lucidnih kakovosti, imel pa je višjo raven. Čisto NOVA pa je stran za kulturo, ki meni, da je zadosti, če povoha kakšno razstavo poleg navadne domislice še kakšen psiček. Vinko Vasle pa je tudi skok-v-lase Tribune in ŠKUC-a nategnil po istem kopitu, kakor se nategujemo takrat, ko poznavanje odpove.

Ne bom omenil koncepta, ki mora zaradi grižavosti razpasti in mu daje življenje samo VOLJA DO MOČI, ampak 4850 dinarjev, ki so pravi komercialni eksperiment v konkurenci neslanosti drugih podobnih „humorističnih" časopisov, seveda ne v lasti „skupine občanov".

mimo marksizma

Razvit marksizem (v smislu, da ga razvija čim več ljudi kot kritično usmeritev, da se je sposoben soočiti s čim večjim obsegom stvarnosti, da je vključen v domače in svetovno gibanje proletariata, da je sposoben politične konfrontacije itd.) je socialno dejstvo. Njegova marginalizacija pomeni več kot to, da ga zastopa kakršnakoli manjšina. Pomeni družbeno blokado težnje iz nekega samozadostnega položaja. Zato se ponovna uveljavitev marksizma ne more izogniti celovitemu in doslednemu obravnavanju stanja, za katerega marksizem ne pomeni možnosti razširitve.

Univerze kajpak ne moremo izključno kriviti, da si prizadeva poslabšati socialno strukturo študentov, zato tudi ne moremo zahtevati, naj to uredi sama. O tem kompleksu vprašanj smo že tolikokrat govorili in tolikokrat zahtevali, da sploh dvomim o resnosti le-tega. Kajti tudi taki „temeljiti" ukrepi, kot so obdavčenje avtomobilov in drugega luksuza, so samo neznatna korekcija funkcioniranja družbe. Zaradi tega (in zaradi drugih dnevnih globoko marksističnih ukrepov) se ljudje še ne bojo socializirali. Drugo je vprašanje, ali se družba prek svojih družbenih znanosti lahko prepoznava. To zadeva pred vsemi drugimi nekatere družboslovne fakultete, na katere je postavljen tak program. Toda ravno zadnje je najbolj sporno: od sociologije (od **sociologa**) in matematike (**matematika**) moramo zahtevati isto spremembo družbenega življenja, da bi lahko tudi na ravni ideologije (znanosti kot ideološke oblike zavesti) dosegli totalizacijo znanosti, da bi tudi v njej odkrivali, **„kdo je človek, kaj je družbeno-človeška stvarnost in kako je ustvarjena ta stvarnost."** (K. Kosik)

„Čiščenje" univerze na način, da se vprašamo samo to, ali neka znanost je marksizem ali ni, pomeni, da obstaja neka „najvišja" podoba marksizma, ki pa doslej razen podpovprečne publicistike in časnikarskih senzacij v tej zvezi ni dala (vsaj na slovenskem) kakšnega večjega „teoretičnega" prispevka. Odgovor na to, KAJ JE MARKSIZEM, je dati samo marksistično ustvarjanje, ne pa sestavljanje seznama „nemarksističnih" avtorjev ali pa kuriozitetna posredovanja nekaterih tujih avtorjev. Ne bomo upoštevali tudi nekaj letečih obračunov s heideggerjanci in strukturalisti, ker niso bili niti začetek prave razprave. In če se v ta boj za marksizem vmešajo še nekateri osebni spori, je podoba o njegovi naravi daleč stran od kakršnegakoli simpozija.

Iz razprav med študenti je bilo doslej videti, da se zavzemajo za take razmere, v katerih marksizem ne bi bil samo dadatek učnemu programu ali pa intersno združevanje. Vendar moramo tudi pripomniti, da ta marksizem ni samo razlaga na zahtevo, „naj nam enkrat razložijo, kaj je narobe z našim faksom", kot je bilo zadnje čase večkrat slišati od študentov FSPN. „Neposredno utilitarna praksa in njej ustrezno navadno mišljenje torej omogočata ljudem, da se znajdejo v svetu, se seznanjajo s stvarmi in morejo z njimi manipulirati, vendar pa jim ne posredujeta **razumevanja** stvari in stvarnosti." (K. Kosik)

Bistvenega razumevanja ne dajejo „razlage", ampak soočenje z neresničnostjo stvarnosti, katere del so tudi „razlage". Jasna je torej omejenost nekega marksizma kot „družboslovnega predmeta", pa tudi kot „znanosti".

Nedvomno pa velja eno: samoopredelitev univerze (kar je v bistvu vse to iskanje marksizma – poleg drugega) zahteva **takojšnje** spremembe. Prenesti krivdo na posameznika je jalov posel, kar so mnogi poudarjali že takrat, ko so se študentje upirali obisku Mobutuja, Chabana Delmasa ali Nixona. Smo za čiščenje univerze, toda tako, ki bo šlo do konca in odpravilo odnose, kot so birokratizacija učnega procesa, prepoudarjanje stroke, nestrokovnost, politični in drugačen karierizem, brezbrižnost in socialni (dejanski, resnični) nihilizem meščanjenja itd. Mislim pa, da način, ki je doslej puščal študente ob strani in s tem sam izrekel omejitve, tega ni sposoben.

NOVA REVIJA SŠ LVZ

2. marca t. l. se je sestala idejno-teoretična komisija IO SŠ LVZ. Preučila je vsebinske možnosti ustanovitve nove revije, za katero je skupščina SŠ LVZ že glasovala. IO SŠ LVZ se je odločil iz svojih (bolj skromnih) sredstev financirati izid treh do štirih številk revije. Obenem je sprejel predlog mandatarja novega uredništva, to je Leon Šešerko.

Nekdanja ad-hoc skupina za odnose v študentski kulturi se je do potrebnosti nove revije (kot prostora za tiste mlajše potenciale na univerzi, ki jim dosedanje strože profilirane revije ne omogočajo ustreznega razvoja) opredelila negativno. To pot pa je bila tematska usmerjenost revije ocenjena pozitivno. Komisija je tudi določila najustreznejšo pot za zbiranje sodelavcev in sestavo uredniškega odbora. Pri tem pa omenjena komisija predstavlja samo iniciativno skupino.

Najosnovnejša tema revije naj bi bil problem reforme univerze, ki naj bi se kazala s temeljnim antropološkim pristopom k tej široki problematiki.

da

BOŽIDARJ JAKŠIČ JE OBTOŽEN

V 11. številki Tribune smo že poročali o procesu proti asistentu filozofske fakultete v Sarajevu Božidarju Jakšiću. Okrožno sodišče v Sarajevu ga je 8. marca obosodilo na dve leti zapora, pogojno na štiri leta, za obdobje štirih let pa mu je tudi prepovedano javno nastopanje. Sodišče ga je obtožilo sovražne propagande.

Zanimivo je, da je sodišče uporabljalo kot dokazni material skoraj izključno samo članke, ki jih je Jakšić okrog leta 1968 objavljal v listu sarajevskih študentov v Naši dani ter v revijah Praxis in Filozofija. Tu je v glavnem razvijal ideje in družbeno kritiko, kot se je pojavila z jugoslovanskim študentskim gibanjem. Sodišče je upoštevalo tudi nekatere njegove javne nastope, ki so bili vsebinsko identični z njegovim tekstom. Sodišče je ugotovilo, da so njegovi članki „kazali tendenco zlonamernega prikazovanja položaja v državi", pri pogojni kazni pa je upoštevalo, da po letu 1969 in 1970 Jakšić „ni več opravljal dejavnosti, za katero so mu sodili". Pazite se starih grehov.

ŠE TRIJE BEOGRAJSKI ŠTUDENTJE V PREISKOVALNEM ZAPORU

Iz obveščenih virov smo zvedeli, da so organi UJV 15. in 16. februarja aretirali in obdržali v priporu tri beograjske študente. To so Danilo Udovički, Ljiljana Jovičić-Mijanović in njen mož Vladimir Mijanović. Uradnega sporočila o aretaciji v našem tisku še nismo zasledili.

V zgodnjih jutranjih urah 15. februarja so organi UJV izvedli preiskavo pri Dušanu Kuzmanoviću, absolventu filozofske fakultete v Beogradu, pri Nataši Kandićevi in Danilu Udovičekm. Po preiskavi, ki je trajala več ur, so te študente peljali na zaslišanje. Preiskave so bile izvedene brez naloga preiskovalnega sodnika, toda v skladu z novim zakonikom o kazenskem postopku, ki je prav tega dne postal pravnomočen. Med preiskavo so zaplenili več knjig, časopisov in pravatnih pisem. Pozno zvečer so vse tri izpustili. Danilo Udovički je bil naslednjega dne ponovno poklican na zaslišanje in je bil ob tej priliki zadržan v priporu. Istega dne je bila izvedena preiskava v Hercegnovem pri Ljiljani Jovičić-Mijanović, študentki tretje stopnje sociologije na filozofski fakulteti v Beogradu. Odpeljali so jo v preiskovalni zapor v Titogradu. Med tem pa so v Tuzli, kjer je služil vojaški rok, aretirali še Vlada Mijanovića. Odpeljali so ga v preiskovalni zapor v Sarajevu. Vsi so že dobili odločbo o priporu in začetku kazenske preiskave. Danilo Udovički je osumljen dejanja po členu 109 KZ (sovražna dejavnost in povezava s tujino; od enega do petnajst let zapora), vendar še ni natančnejše obrazložitve, za kakšno njegovo dejavnost naj bi šlo. Ker so pri njem zaplenili več knjig, časopisov in pisem v tujem jeziku (Udovički je namreč francoski državljan), lahko predvidevamo, da se bodo odgovorni organi šele po pregledu tega materiala odločili, za katero konkretno dejanje naj osumljenca obremenijo. Kot kaže, je bila Ljiljana Jovičić aretirana zaradi predavanja srednješolcem v Hercegnovem, kjer je bila učitelj na gimnaziji. Kar pa se tiče njenega moža Vlade Mijanovića, lahko predpostavimo, da ga bremenijo korespondence s svojo soprogo. Oba sta osumljena po členu 118 KZ (sovražna propaganda).

Vladimir Mijanović je absolvent filozofske fakultete v Beogradu; leta 1969 je bil predsednik študentske organizacije na fakulteti. Kot se verjetno še marsikdo spominja, je bil leta 1970 zaradi delovanja na fakulteti (med drugim je organiziral solidarnostno stavko s stavkajočimi delavci v Kaknju) obsojen po členu 118 KZ in je moral prestati kazen enega leta strogega zapora. Ta proces je tedaj zbudil precej zanimanja. V protest proti sojenju Mijanoviću je štrajkalo deset tisoč beograjskih študentov (glej Tribuna 5/70), sojenje pa je (če se še kdo spominja) razgrelo tudi diskusijo na prvem maratonu na ljubljanski FF (jeseni 1970). Tudi Ljiljana Jovičić je bila znana aktivistka Zveze študentov filozofske fakultete v Beogradu (leta 1969 je skupaj z Mijanovićem in še nekaterimi drugimi študenti bila obsojena pri sodniku za prekrške zaradi „kričanja parol" česar sama ni priznala. Zaradi ostre reakcije javnosti kazen ni bila izvedena). Arhitekt Danilo Udovički je izredni študent filozofije; znan je po svojih nastopih leta 1969, ko je kot delegat FF branil partijsko demokracijo in redakcijo Studenta.

Ker med študenti beograjske filozofske fakultete v zadnjem času skoraj ni bilo političnega angažiranja, so te aretacije izzvale veliko presenečenje. Kot smo že omenili, v tisku ni o aretacijah še nobenih informacij, zato pa je fakultetni odbor Zveze študentov na beograjski filozofski fakulteti na svojem zadnjem sestanku sklenil, da bo od odgovornih organov zahteval pojasnilo o razlogih aretacij. Advokat Danila Udovičkega sodnih spisov še ni dobil na vpogled. Ni znano, ali je temu razlog neekspeditivnost preiskovalnih organov ali pa uporaba novih odredb zakona o kazenskem postopku, po katerih se lahko obrambi to pravico odvzame. Advokata Rade Mikijelja in Srdja Popović (ki brani Mijanovića) nam o vsem tem nista mogla dati nobene informacije. O poteku dogodkov bomo še poročali.

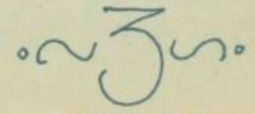

ŠOLA IN MARKSIZEM

Jugoslavija je s svojim samoupravljanjem postala v svetu nekak simbol eksperimenta. Množica kritik – tako na Zahodu kot na Vzhodu – stalno potrjuje ta status. Žal pa je to eksperiment le v ozkem političnem smislu, v poplavi besed in programov, včasih prav pošteno oddaljenih od dejanskega stanja. Eksperimentov, ki bi resnično spreminjali vsebino življenja naše družbe v smeri, ki smo si jo začrtali v programih, ne moremo (ali pa nočemo!?) spraviti na noge. Poglejmo našo uradno, politično verzijo marksizma (da obstajajo različne interpretacije marksizma, menda ne bo kdo oporekal)! Kljub stalnemu poudarjanju kritike, demokratičnega prepričevanja . . . ni toliko kritična do same sebe, da bi se upala zavestno spustiti v eksperiment, ki bi v praksi potrdil (ali ovrgel) njene teoretske osnove.

Te okoliščine, ki imajo izvor v ekonomskem razvoju jugoslovanske družbe in v zvezo s tem v povečanem vplivu upravno-tehnokratskega sloja, so vplivale tudi na položaj na naših šolah in univerzah. Pojavile so se razne oblike revolta proti nemarksistični družbeni praksi, proti taki „kritičnosti". Da se mladina ne bi „pokvarila", je bilo potrebno nekaj ukreniti. Dokler ostanemo pri besedah, je vse lepo in prav. Čim pa skušamo v resnici nekaj napraviti, se takoj pojavita dve vprašanji: „Kakšen marksizem? Kakšna šola?" Tu pa se ljubim ideologom hote ustavi. V roke vzamejo neko Marxovo ali Engelsovo ali . . . knjigo, nekje v kotu preberejo dve strani (tiste, ki naj potrdijo njihovo ideologijo), nato pa na ves glas ponujajo svoj zapečkarski marksizem, Taka redukcija marksizma pa ima nujno posledico v raznih tehnokratskih, funkcionalističnih, birokratskih, stalinističnih uvajanjih marksističnega izobraževanja (glej S. Vrcan, Marksističko obrazovanje danas, Naše teme 7–8/72). Konzervativnosti in družbenih izvorov takih teorij ni težko ugotoviti, nekako težje jih je skritizirati v praksi, kjer ima pač svojo težo politično-ekonomska moč. Stvarna vloga marksizma v praksi se tako izgublja, „težišče se premešča od tistih, ki zares živijo za marksizem, ne tiste, ki hočejo živeti od marksizma." (S. Vrcan, op. cit.)

Vprašanje o idejnosti pouka in marksističnega izobraževanja so se pojavila že v času revolucije 1941–45, vendar so se po vojni zaradi nestabilnega ekonomskega položaja postavile ob stran. Šele ko se je gospodarski položaj toliko okrepil, da je lahko politična moč posegla tudi na univerzo in šolo ter skušala razbiti konzervativno nevtralnost šole, se je začelo resneje misliti o tem. Stvari so se lotili seveda zelo parcialno. Leta 1954 so uvedli prve družboslovne predmete na fakultete v Ljubljani, višek razvoja je bila ustanovitev marksističnega centra, ki pa je kmalu propadel. V začetku prejšnjega desetletja so začeli spet razmišljati o uvedbi družboslovnih predmetov in so jih nato tudi statutarno uredili na večini fakultet. Ponekod pa tudi ta minimalni program ni bil izveden (medicinska fakulteta, nekateri oddelki FNT). Politični vrhovi so se teh pomanjkljivosti zavedli, toda še vedno obstaja bojazen, da bomo ostali pri namerni abstrakciji, manipulaciji z idejami, ustvarjanju političnega odnosa država–državljani, pristajanju na emocialno vodstvo iracionalnih programov. (S. Vrcan, op. cit.)

Uvajanje družboslovnih predmetov je v bistvu perpetuiranje nemarksističnega izobraževanja. Družboslovni predmet je še vedno p r e d m e t med ostalimi predmeti, pa naj je teoretsko še tako kritičen. Postavi se vprašanje, ali ni potrebno dejansko spremeniti samega izobraževanja, vnesti vanj nove humane odnose, ukiniti izobrazbo prek institucij in jo vključiti v življenjsko okolje, res postaviti šolo na marksistične noge. Biti kritični, toda biti kritični v delovanju, ne pa v golem opazovanju.

Kajti prav pri tem se spet povrnemo na osnovni dve vprašanji: „Kakšen marksizem? Kakšna šola?" Značilni sta dve struji, od katerih vsaka le delno odgovarja na zastavljeni problem. Prva opozarja na vprašanje teorije, na to, „naj se z marksističnim izobraževanjem resnično p r i p r a v i spremembo stvarnosti." (Ž. Puhovski, Gledišta 11–12/72) Tu ostane samo pri pripravi sprememb, ne pa pri dejanskem preobraževanju družbe. Zelo pomembno je sicer, da vemo, kaj hočemo doseči v prihodnosti, toda če hočemo delovati družbeno angažirano, in s tem stalno preverjati našo teorijo, moramo tudi dejansko delovati in spreminjati, ne ostajati pri besedah.

Druga smer opozarja na to, da je „potrebno m a r k s i s t i č n o začeti z reformo družbenih odnosov na univerzi, da bi ustvarili m a r k s i s t i č n o u n i v e r z o." (Ž. Papić, Gledišta 11–12/72) To je res zahteva po dejanskem delovanju, toda teoretska osnova je nejasna, ostaja se pri zelo splošnih pojmih (marksizem, komunizem, demokracija . . .), ki se žal kaj lahko „pretvarjajo v prazne formule in votle fraze", ki se „lahko napolnijo in se napolnjujejo z najrazličnejšimi vsebinami in se navezujejo na najrazličnejše stvari." (S. Vrcan, op. cit.) Tako pa postane dobra mišljena akcija zlahka plen manipulacije in pragmatističnih teženj nekaterih ozkih interesnih krogov.

Pri razreševanju vprašanja marksističnega izobraževanja ne smemo pozabiti, da je bila Marxova misel teorija, na katero se je navezal delavski razred, ker je razlagala njegov resnični položaj in bistvene vzroke tega položaja v družbi. Hkrati je Marx podal uresničljivo alternativo prihodnosti, ki pa obstaja v tem, da se ravno za to prihodnost stalno borimo. Pokazala je, da osvoboditev človeka leži v njegovem stalnem osvobajanju, ki ga vodi tista skupina, ki je v družbi izkoriščena in se tega položaja zaveda.

Človek se bo torej osvobajal s proletarcem, osvobajanje proletarca pomeni osvobajanje človeka. Dokler bodo naše šole in univerze imele tako porazno socialno strukturo (dokler bodo kot i n s t i t u c i j e še obstajale) in jih bomo reproducirali z uvrščanjem novih predmetov v isti sistem šolanja, do tedaj ne bomo problema marksističnega izobraževanja nikoli rešili. Šele ko bomo začeli z načrtnim podiranjem šole in izobraževanja kot „nove religije" (I. Illich), ju vrnili dejanskemu življenju in delu, resničnim potrebam človeka, šele takrat, ko ne bodo imeli privilegija znanja samo nekateri, tudi posebni predmet družboslovja (in marksističnega izobraževanja sploh) ne bo več problem.

Danes pa je „marksistično izobraževanje" (uradno pojmovanje, glej prispevke v Komunistu) namenjeno privilegirancem, tistim, ki z delavskim razredom („Razredi so take skupine ljudi, od katerih ima ena možnost prisvajati delo druge zaradi razlike v njihovem položaju v določenem sistemu družbene proizvodnje."; Lenin, Izabrana djela, Kultura 1950) nimajo nič skupnega ali pa so celo na drugi strani zidu. Bistveno protislovje „marksističnega izobraževanja" in izobraževanja sploh je torej v tem: dejanske stvari skuša spreminjati tako, da pristaja na zaostalo strukturo šole, spreminjati skuša le z besedami (čeprav kritičnimi), in s tem ohranja razredno strukturiranost naše družbe. Tako marksistično izobraževanje ni nič drugega kot kaplja medu, ki naj osladi grenko kupo pelina celotnega sistema izobraževanja. Šele ko bo izobraževanje vsebinsko resnično osvobajala človeka, ko bo razredno usmerjeno (govorimo o sedanjosti, ne o prihodnosti, zato lahko tudi govorimo o razredni strukturi), bo postalo marksistično, s tem pa bodo tudi dileme okrog „marksističnega izobraževanja" odveč.

RADO LIPOVEC

PRED URADNO OBJAVO LETOŠNJIH PODATKOV O VPISU ŠTUDENTOV NA LJUBLJANSKO UNIVERZO

Čeprav smo že krepko v poletnem semestru šol. l. 1972/73, podatkov o vpisu v zimski semester še ni. Nekaj se je zapletlo. Menda pri računalnikih.

Letošnji statistični pristop k obdelavi podatkov se razlikuje od prejšnjih let: strukturo slike univerzitetnih slušateljev so projicirali na izobrazbo staršev, s pomočjo katere naj bi bila razvidna socialna struktura študentov.

Jeseni se je vpisalo na 10 ljubljanskih fakultet 11036 študentov, kar je v primerjavi z 11929 vpisanimi v šol. l. 1971/72 za 7,4 % manj. Po izobrazbi staršev so na univerzi najmočneje zastopane naslednje skupine študentov: visoka izobrazba 17,8 %, višja 12,5 %, srednja 24,3 % in otroci visokokvalificiranih delavcev 12,5 %, kar predstavlja skupaj dve tretjini vseh študentov. Socialna struktura preostale tretjine pa je naslednja: 9,5 % je otrok kvalificiranih delavcev, 7,5 % s srednjo izobrazbo, 7,1 % nekvalificiranih delavcev, 3 % otrok kmetov z nad 5 hektarov zemlje, 2,9 % kmetov z manj kot 5 hektarov zemlje in 1,7 % otrok nekvalificiranih delavcev. Če predpostavimo, da so neposredni proizvajalci v gospodarstvu zlasti kvalificirani, polkvalificirani in nekvalificirani delavci, da le-ti sestavljajo delavsko maso tudi v naši ožji domovini, potem vidimo, da je prišlo na visoko šolo zelo malo njihovih otrok. Teh otrok je med vsemi ostalimi socialnimi strukturami 18,3 %. Če pregledamo vpis na fakultete, je podoba naslednja: 70 % otrok polkvalificiranih delavcev se vpiše na ekonomsko fakulteto, FNT, elektro ali strojno fakulteto. Zelo podobno velja za ostale pripadnike socialnih struktur s tanjšimi denarnicami.

Starši dveh tretjin študentov na medicinski fakulteti imajo visoko, višjo ali srednjo izobrazbo. Isto velja za filozofsko fakulteto, FNT, FAGG. Največ je otrok staršev s srednjo izobrazbo (2683), najmanj pa otrok polkvalificiranih delavcev (189), kar je štirinajstkrat manj. Pokazali bomo podobne mnogokratnike za posamezne fakultete. Le-ti prikazujejo, kdo najbolj oblega posamezno fakulteto in komu utegne postati določena fakulteta čedalje bolj nedostopna. Razen na medicinski fakulteti je vpisanih največ otrok katerih starši imajo in na drugi starani je na posameznih fakultetah najšibkeje zastopana skupina otrok polkvalificiranih delavcev. Disproporci absolutnih števil so naslednji: FAGG 27-krat več otrok staršev s srednješolsko izobrazbo kot otrok polkvalificiranih delavcev, FSPN 26-krat, filozofska fakulteta 19-krat, ekonomska fakulteta 10-krat, elektro fakulteta 10-krat, strojna fakulteta 9-krat. Na medicinski fakulteti je disproporc 33. 33-krat več je otrok staršev z visoko izobrazbo kot otrok polkvalificiranih delavcev.

Takšno je bilo naše neprofesionalno tolmačenje še neuradno objavljenih podatkov o vpisu v pretekli semester.

NEVA MLAKAR

TO ŠTEVILKO SO EKSTRA ZA VAS OPREMILI MIRAN MEHORA-MEHUR, EDI STEFANČIČ IN ZDRAVKO PAPIČ-ZC

TRIBUNA, študentski list. Izdaja IO SŠ LVZ. Uredništvo in uprava 61000 LJUBLJANA; Trg revolucije 1/II – 86. Telefon 21-280. Tekoči račun 50101-678-47120. Tiska tiskarna Ljudska pravica v Ljubljani. Letna naročnina 25,00 din. Poštnina plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo. Oproščeno temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/72.

UREDNIŠTVO: Miha Avanzo, Rado Lipovec (glavni urednik), Neva Mlakar, Marjan Pungartnik (odgovorni urednik), Edo Stefančič (likovni in tehnični urednik), Vinko Torkar, Pavle Zgaga – Lektor: Bora Zlobec-Jurčič – Korektor: Vera Klemenčič – Tehnični sekretar: Črt Prinčič – IZDAJATELJSKI SVET: Jurij Avčin, Božidar Debenjak, Nevenka Dolgan, Pavel Gantar, Franc Jakopin, Jure Mikuž (predsednik), Boris Muževič, Primož Žagar

črne sobe

Pismo uredništvu...

„ČRNE SOBE" – „Tribuna" št. 12.

Vaša redakcija se gotovo ne zaveda, da z objavljanjem podatkov o najemninah, ki jih plačujejo študentje iz naslova podnajemniškega odnosa, ustvarja pozornost tistih, ki oddajajo ali nameravajo oddajati del svojih stanovanjskih prostorov v podnajem. Veste, pri tej zvrsti „zaslužkarstva" je treba upoštevati, da stanodajalci ne oddajajo svojih sob iz gole človečnosti do mladih ljudi brez „strehe", ampak zato – vsaj predvsem zato, da si z dohodki iz takih virov izboljšajo družinsko bilanco. V večini takih primerov so lastniki stanovanj obremenjeni s hipotekami, ki jih je treba promtno odplačevati. Zato in predvsem zato se zatekajo k vlogi stanodajalca. Ta okolnost in dejstvo, da se morajo pri tem odpovedati prijetnostim družinskih intimnosti svojega stanovanjskega okolja, jih vsekakor opravičuje, da zahtevajo najemnino tudi preko tistega, kar bi predstavljalo le nekakšno odškodninsko simboliko iz naslova . . . (nečitljiva beseda v rokopisu, op. ur.) obzirnosti.

Oba primera, ki ste ju obelodanili v 12. številki „Tribune" ne kažeta, da bi šlo za izkoriščanje podnajemnikov. 500 oz. 800 ND mesečno za dva podnajemnika z vštetim soprispevkom za luč, ogrevanje in čiščenje je za danes ta čas zelo zmerna tarifa. Opozoril bi vas, da stane postelja v samskem domu na Taboru preko 700 ND mesečno.

Ne, spoštovana redakcija Tribune, s to vašo akcijo boste le škodovali študentom – podnajemnikom. Kajti stanodajalci bodo z lahkoto našli interesente, ki se ne bodo obregali za vsak dinar preko tistega, kar premore študentovski žep.

Lepo vas pozdravlja 21/II. 1973 B. M.

(Op. ur.: objavljeno nelektorirano)

...ali kako so črne sobe lahko bele

Vidite, trud ni bil zaman. Potrebna je bila le ideja in dve pisma naših kolegov, pa se je naš problem že toliko razjasnil, da nam zgolj zbiranje podatkov ne more biti več edini posel. Lahko se na primer potrudimo in analiziramo zgoraj objavljeno pismo (induktiven sklep o „podnajemniškem izkoriščanju" iz dveh pisem verjetno ni mogoč), kajti s tem lahko ugotovimo najmanj to, kako slovenski srednji razred pojmuje stanovanjsko vprašanje.

Bralec B. M. nas opozarja, da se „gotovo ne zavedamo", kakšno „pozornost" vzbujamo med tistimi, ki oddajajo sobe. Tudi to je uspeh: mogoče niso redki, ki bodo na ta način v svojem življenju poleg malih oglasov prebrali še kaj drugega. Kar pa zvemo dalje, je čudovit primerek sistema meščanske politične ekonomije današnjega poprečnega Slovenca (predlagam, da se to pismo uvrsti med obvezno literaturo za študij politične ekonomije na vseh fakultetah). Kako funkcionira ta mašinerija, če jo slečemo nekaterih „hipotek, ki jih je treba promptno odplačevati"?

Ugotavljamo, da je „osnovna celica" naše družbe še vedno (bolj ali manj) stara, dobra, preizkušena (torej **zanesljiva**) in topla družina meščanskega tipa. Seveda je dopolnjena z vsemi dobrinami industrijskega sveta, kot so avtomobil, indoktrinator (v tehničnem jeziku televizor), črna gradnja, srčne bolezni, otroci na univerzah, oče na vasi, ekonomska prosperiteta in večna bojazen za „družinsko bilanco". Poln razmah svojih možnosti in specifično obliko dosega ta družina znotraj razvijajočega se (najširše pojmovanega) našega srednjega razreda.

Ideologija, kakršna se danes javlja znotraj srednjih razredov raznih v ekonomskem „progresu" nahajajočih se družb, je v bistvu najnevarnejši element vsake socializacije neke družbe – in to prav zato, ker ničesar noče oziroma ker noče ničesar poleg perfekcioniranja tega, kar je. Prav študentsko gibanje je bilo tisto, ki je vsebovalo tudi revolto proti samemu načinu življenja (in s tem povezanega mišljenja kot ideologije), vezanega na kapitalske odnose in vse forme, ki iz tega izhajajo; v tem je doseglo radikalnost redkih zgodovinskih gibanj (recimo pariške komune). Pri nas so sicer floskule proti „malomeščanski ideologiji" pogoste, vendar ostajajo floskule.

V družbi, kjer je vsem enako dovoljeno zidati vile in vsem enako prepovedano spati pod mostovi, je „enakost" v smislu neenakih [illegible] pomeni, da bomo tja vsi tudi res lahko poleteli) lahko zlata žila, ki v našem konkretnem primeru utrjuje „družinsko bilanco". Obstaja sicer možnost upora mostov, obstaja pa tudi možnost marginalizacije mostov z izgraditvijo efektivnega svetovnega letališča-helikopterišča.

Kakor vsaka družba v procesu gospodarskega razvoja, se tudi mi srečujemo s stanovanjskim vprašanjem. Reševanje tega problema na način prakse zadnjih nekaj let nas je prav v zadnjem času opozorilo, da se je poleg tega odprla še cela vrsta drugih vprašanj. Vendar na tem mestu pustimo to ob strani. Važno je dejstvo, da prihaja v Ljubljano (kar pa velja za vsa večja mesta) vedno več ljudi, ki iščejo stanovanjski prostor. Z največjim problemom se tu srečujejo (mladi) delavci – spomnimo se le na nekatere **gete**, ki so pri nas nastali s prihodom delavcev iz drugih republik – in študentje. Problem študentskih stanovanj je že tako narasel, da postaja že eden najvažnejših faktorjev **socialne strukture univerze** (le oglejte si letošnje podatke!). Zanje je seveda treba najti prostor. Nekaj ga je, nekaj se ga zgradi, kar ga pa manjka, ga ponudi borza v Delu, Dnevniku, Nedeljskem in drugod. Pojavljajo se sicer tudi drugačne alternative. Omenimo naj samo lanskoletno akcijo študentov arhitekture, s katero naj bi izkoristili številna ljubljanska podstrešja. Vendar tisti, ki bi morali imeti kar največja ušesa v tej družbi, temu predlogu niso kaj dosti prisluhnili: kdo ve zakaj. Tako se dogaja, da marsikdo, ki je bil vsaj dvakrat na tržnici, nenadoma ve, da lahko odstopi svojo podstrešno ali kletno sobo, garsonjero v mestu (če stanuje v hišici na obrobnih mestih), garažo, dnevno sobo ali pasjo uto. In dejstvo, da povpraševanje neprimerno presega ponudbo, se v glavah realizira kot **mnenje**, da so upravičene in zato moralno ter socialno – ekonomsko pa sploh – čiste) zahtevati „najemnino tudi preko tistega, kar bi predstavljalo le nekako odškodninsko simboliko," kot je zapisal naš bralec B. M.

Dejstva, da „stanodajalci ne oddajajo svojih sob iz gole človečnosti do mladih ljudi", nam torej verjetno ne bi bilo treba dokazovati; poleg tega pa smo v redakciji mnenja, da se z moralnimi apeli v ekonomiji ne da dosti storiti. In običajno je najemnina v soraznerju s tem dejstvom, najemnina namreč (pravzaprav tipična kapitalistična renta stanovanjskih lastnikov), ki jo naš bralec B. M. deli na „okolnost hipotek" in „dejstvo, da se morajo (stanodajalci, op. pis.) pri tem odpovedati prijetnostim družinskih intimnosti (sic!) svojega stanovanjskega okolja" (kakšna sreča, da podnajemniki ne prebivajo v zakonskih spalnicah: kakšna bi bila cena šele tu!). Tako nekdanja „naravna cena" oddanega prostora tu sploh ne igra več pomena, važne so hipoteke in intimnost; to so elementi, ki jih najemnik „koristi" – zanje naj plača!

Da, spoštovani gospod B. M., Tribuna bo s svojo akcijo nadaljevala. Logika bojazni pred gospodarji je logika gospodarjev: da se le ne bi kaj spremenilo, da le ne bi kaj izgubil. ČRNE SOBE imajo namen provokacije, tako kot je vaše pismo sprovociralo mene za ta odgovor. Moje upanje je, da bo še kakšno podobno pisanje prispelo v našo redakcijo. Do takrat pa bomo provocirali – eni in drugi. Nam gre za to, da si odkrijemo oči in razmišljamo o „okolnostih in dejstvih", ki so pred nami. Jasno pa mora biti pri tem to, **da ne iščemo** hudobnih stanodajalcev in ubogljivih, pridnih najemnikov: tudi vprašanje črnih sob je **družbeno** vprašanje.

PAVLE ZGAGA

ČRNA SOBA št. 3: S kolegico, obe sva študentki, stanujeva v zelo stari hiši zunaj mesta, kjer plačujeva 400.00 din mesečno za skromno sobico brez ogrevanja, elektriko plačujeva posebej, voda in stranišče (tako na štrbunk) sta na dvorišču, vhod pelje skozi sobo, v kateri prebiva še ena študentka.

ČRNA SOBA št. 4: Redni profesor na pravni fakulteti (priznan slovenski strokovnjak za mednarodno pravo), ki stanuje v družbenem stanovanju na Vrtači, je v študijskem letu 1969/70 oddajal sobo študentu za 300,00 din mesečno (najemnino je treba plačevati za tri mesece skupaj!). Soba je bila opremljena z mizo, stolom, omaro in ozkim pogradom (žimnica in mreža); na razpolago je bila souporaba kopalnice, toda le z mrzlo vodo (topla je bila „predraga"). Vhod v sobo je peljal skozi stanovanje. Obiski sicer niso bili prepovedani, bili pa so nezaželeni. Študent je pokrival stroške najemnine za celo stanovanje in stroške centralne kurjave. Po kakem letu in pol pa je dobil odpoved z obrazložitvijo, da lastniku srce ne da povišati najemnine ŠTUDENTU, zato raje vzame že zaposlenega podnajemnika.

sklepi seminarja ZK LVZ o problematiki marksizma

1. Marksizem se na univezi ne sme uvajati le kot dodatek obstoječemu pouku, zaradi občutka pomanjkanja ipd. Pouk marksizma ne sme predstavljati le marksistične informacije, temveč mora biti integralni del visokošolskega pouka in vzgoje, zastopan na vseh stopnjah in v vseh študijskih smereh. Duh marksistične kritike bi moral postati del samih znanosti in temelj znanstvenosti sploh, posebej v družboslovju.

Zato se pouk marksizma ne sme zadovoljiti s sedanjim pregledom družboslovnih teorij ali naše družbene ureditve, še manj pa mu ustreza neka nenačrtna „interdisciplinarnost", ki se izčrpa v predavanjih družboslovja za naravoslovce in naravoslovja za družboslovce.

2. Uvajanje marksizma na univerzo mora izhajati iz premisleka o vlogi univerze in intelektualcev v družbi. Vsak intelektualec, ki bi končal univerzo, bi moral biti zmožen premisliti svoj lastni položaj v družbi in vlogo svojega poklica v njej. Niti univerza niti intelektualci ne bi smeli pristajati na kapitalske interese, ki jim jih često vsiljuje gola „realnost", temveč bi jih morali prebijati in se tako postaviti na stališče zavestnega proletariata (ki ne more izgubiti ničesar in lahko pridobi vse!).

Zato se mora vsaka stroka predstaviti univerzi in javnosti s svojim sistemskim krogom in izobrazbeno-vzgojno tendenco (predvsem sociologija, ekonomija in filozofija).

3. Svobodne katedre naj se usmerijo na obravnavanje problemskih interdisciplinarnih tem, ki jih lahko obravnavamo le v okviru univerze kot celote in ki ne sodijo v redne univerzitetne kurze. V sedanjem trenutku je treba sistem svobodnih kateder zavestno izkoristiti in ne ostati le pri njih. Svobodne katedre naj bodo le katalizator na poti k dejanski in institucionalizirani interdisciplinarnosti na vseh področjih na univerzi. Prav na taki dejavnosti naj se gradi življenje univerze kot celote.

Tu bi morala nastajati marksistična – družbeno kritična interdisciplinirnost, brez katere tudi marksizma ni.

4. S konkretnimi vprašanji marksizma na univerzi naj se bavi predvsem center za razvoj in širjenje marksistične teorije, toda prej si mora zagotoviti še krog zainteresiranih in se domeniti o stalnejših oblikah dela. Celotno delo na idejnem področju naj v določenih časovnih presledkih oceni aktiv komunistov, ki delajo na tem „področju".

Dobro bi bilo, če bi sedanji študijski večeri postali del sistema svobodnih kateder. Nanje je treba vabiti tudi predstavnike delavcev in se pogovarjati z njimi. Sploh moramo izoblikovati širši krog predavateljev (profesorjev, asistentov in študentov), ki bi predavali tudi zunaj univerze, posebej delavcem in mladinskim aktivom.

Kot zelo aktualno se kaže tudi povezovanje UK ZKS in MK ZKS Ljubljana, posebno na idejnem področju, kjer se moramo domeniti za oblike skupnega dela.

5. Vpliv marksizma na univerzi je odvisen od „marksističnosti" naše celotne družbene prakse, ki je marsikdaj minimalna. Univerza mora tedaj postati kritična vest takega stanja in mora dajati tudi konkretne kritike na konkretne ukrepe. Zato z marksističnostjo univerze raste tudi njena politična vloga in politična odgovornost.

Družbena praksa premalo upošteva marksizem zlasti na področju politične ekonomije in sociologije, ker si zapira oči pred socialno-ekonomskimi posledicami naše blagovne proizvodnje, ki brez nadzora deluje enako kot v kapitalizmu. Čeprav mora biti blagovna proizvodnja v prehodu h komunistični odpravljena, pa je danes ne smemo podcenjevati. Toda pri tem ne smemo iti v drugo skrajnost, ko pod pritiskom okoliščin slepo podlegamo zahtevam blagovne proizvodnje, namesto da bi jo že od vsega začetka skušali obvladati. Iz blagovne proizvodnje socialističnega tipa ne smemo vleči istih zahtev, kakršne so gonilo kapitalistu (profit, renta) in ki vodijo v socialno razslojevanje in razredno družbo. Globalni interes socializma in blagovne proizvodnje v njem se ne smeta križati, to pa zahteva posebno pazljivost na vseh področjih, od pretakanja sredstev do uvajanja nove tehnologije. Zato moramo ponovno preučiti metode pravega in uspešnega socialističnega planiranja, ki bi temeljilo na samoupravnem dogovarjanju in tudi ekonomskih in pravnih sankcijah za neodgovorne odločitve. V preteklosti smo z mehansko negacijo sovjetskega načina planiranje dopustili nastanek blagovne tržne stihije, ki jo zna danes uspešno kontrolirati celo že bolj razviti kapitalizem.

Zato moramo intenzivno razviti „politično ekonomijo" socializma in z njo metode planiranja, primerne našemu samoupravnemu, socialističnemu sistemu s tržnim gospodarstvom.

To pa je tudi ena od nalog „marksistične" univerze, ki se tako kar najmočneje veže na vprašanja in potrebe naše stvarnosti.

6. V sedanjem trenutku je vsako marksistično delovanje na področju ekonomije in sociologije še posebej izpostavljeno tehnokratsko-menagerski in birokratsko-dogmatski kritiki. Vemo, da je komaj 1/3 sredstev za razširjeno reprodukcijo v rokah samoupravljavcev, od ostalega pa 1/4 v rokah privatnikov in 3/4 v rokah bank in skladov, do katerih samoupravljanje ne seže.

Ne slepimo se s tem, da so sredstva za proizvodnjo v rokah delavcev, ker je to le na pol res zaradi vpliva in oblasti raznih „elit", ki si prilaščajo samoupravljanje in odločajo „ v imenu" gledalcev. Pa tudi sicer je to le potreben, ne pa tudi zadosten pogoj za razvoj socialističnega samoupravljanja. Nobena vera v avtomatizem dogajanja nas ne bo „odrešila", temveč le nenehna revolucionarna dejavnost.

Reševanje teh in podobnih problemov bo bistveno vplivalo tudi na marksističnost univerze oz. potrebo po nji„ univerza pa lahko tu bistveno vpliva na potek dogajanja, glede na stopnjo marksistične teoretičnosti na njej.

7. Vpliv marksizma na univerzi je odvisen tudi od socialističnosti odnosov na sami univerzi, kajti dejanski marksizem raste le iz dejanske potrebe po njem, potrebe pa iz odnosov, ki vladajo v stvarnosti. Zato ne smemo dovoliti preobrazbe marksizma na univerzi v debatne krožke ali spremembo marksistične kritike v podučevanje.

8. Sedanja pozitivističnost znanosti se mora ukinjati prav z marksistično teorijo, s tem da se tudi same znanosti spreminjajo v kritične znanosti, ki vsebujejo resnično teoretičnost. Zato je potreben tudi element „filozofske zavesti", globalne teoretičnosti, posebno še zaradi tega, ker ugotavljamo močno zastopanost enostavne „metafizične zavesti" (v smislu nedialektičnosti) ali pa nekritično pobiranje modelov mišljenja, ki jih vsiljuje sodobni kapitalski svet. Posledica tega je tudi goli pragmatizem brez daljnoročnih načrtovanj.

9. Ne zahtevamo in ne moremo zahtevati enolične definicije marksizma, ker vemo, da vsakdo izhaja iz svojega razumevanja celote marksizma, pač da se da določiti nekatere glavne kriterije, ki povedo, kaj marksizem ni (npr. ni nobena teorija avtomatizma dogajanja, ni teorija družbenega ali psihološkega prilagajanja, ni noben ekonomizem, ni nobena teorija, ki zaostruje razredno delitev dela, ali kakršenkoli elitizem, ni noben učljiv sistem „črt" in „legitimacijska teorija" itd.). S tem že lahko precej dobro ocenimo globalne teoretične zamisli in praktične akcije, s katerimi se srečujemo.

Z nosilci takšnih teorij, ki objektivno zagovarjajo nemarksistične zamisli, ne smemo postopati nedemokratično. Glavna metoda boja proti takim pojavom je neusmiljena, a stroga in znanstvena kritika, ki mora upoštevati tudi dejstvo, da ni vsakdo, ki zagovarja taka stališča, tudi osebno protimarksist, kot tudi ni vsakdo, ki javno zagovarja marksizem, tudi v resnici marksist in komunist. Zato ne smemo nikoli dopustiti metode etiketiranja ali osebnih diskvalifikacij.

10. Pri uvajanju marksizma na univerzo ne smemo podleči niti snubljenju predstavnikov starih in novih dogmatikov, ki marksizem na univerzi zamenjujejo z indoktrinacijo, boj z nemarksističnimi stališči pa na osebne obračune, niti zanikovanju in omalovaževanju tistih, ki tako ali drugače stoje na protimarksističnih stališčih.

Za sam marksizem (na univerzi in v družbi ter v svetu nasploh) moramo vedno uporabiti marksistična načela analize in kritike, ki vedno znova ločuje tisto, kar je na njem še razrednega (buržoaznega), od pravega proletarskega jedra.

Gozd Martuljek, 10. 2. 1973

Komisija za sklepe:
ANDREJ ULE, STANE HOČEVAR

MARKSIZEM IN UNIVERZA

POGOVOR Z DR. BOŽIDARJEM DEBENJAKOM, PREDSTOJNIKOM ODDELKA ZA FILOZOFIJO NA FILOZOFSKI FAKULTETI

TRIBUNA: Pogovor o problematiki marksističnega izobraževanja na univerzi bi začel z ugotavljanjem dejanskega stanja. Taki ali drugačni družboslovni predmeti, ki smo jih na univerzi že uvajali, se v zadnjem času kažejo za praktično nezadostne in deficitarne. Ugotavljamo, da v sedanjem študijskem procesu študentje ne dobijo niti osnovnih informacij o marksizmu (da ne govorim o položaju v srednjem šolstvu). Kje mislite, da so vzroki take situacije in kje so možnosti za njeno preseganje?

Dr. B. DEBENJAK: Problematiko lahko gledamo vsaj z dveh plati: s strani evidence, ki pa je zadosti znana – kakšni so ti predmeti in kje sploh so, predmeti namreč, ki bi morali pravilno zastavljeni dajati ob redni stroki marksistično informacijo. Podatki so marsikje objavljeni in jih tu ne bi ponavljal. Vendar to sploh ni najbolj bistven aspekt vprašanja. Kaže nam sicer, da na tem področju ni vse v redu. Znan je podatek, da so naše univerze po številu splošnih predmetov, studiuma generale, v svetovnem merilu med zadnjimi. Obstajajo predlogi, da bi se na celi univerzi gradila poleg sociološke izobrazbe tudi filozofska in politekonomska izobrazba ter da bi se na nenaravoslovnih fakultetah seznanjalo tudi z novim razvojem naravoslovja in nekaterimi problemi tehnike. Vendar vse te rešitve še puščajo odprt osrednji problem – kako je namreč z marksističnostjo univerze kot celote. Tega vprašanja pa ne moremo rešiti z golim zavzemanjem, in potrebno bo dolgo časa za formiranje ljudi, ki bi bili sposobni premostiti razkol med splošnimi sociološkimi, filozofskimi, ekonomskimi vprašanji in drugimi konkretnimi strokami. Tu smo zamudili veliko časa. Vedeti moramo, da je bolje, če ni nekega takega splošnega predmeta, kot pa, da bi bil slab.

Veliko bo treba napraviti tudi v zanimanju za širjenje marksizma med znanstvenimi in pedagoškimi delavci na sami univerzi, ki so se doslej bolj posvečali svoji ožji stroki. Velja opozarjati na pomembnost marksizma za razumevanje cele vrste strokovnih vprašanj, pa tudi za določanje smisla stroke same. Velike naloge čakajo tiste, ki smo kljub neugodnim razmeram za formiranje marksizma na univerzi delovali na tem področju. Tu so tudi naloge, ki čakajo študente. To so naloge, ki jih ni mogoče opraviti po normalnih institucionalnih poteh in ki zahtevajo veliko angažmaja, zavzetega študija in entuziastov, ki jih lahko da le resnična akcija. Gre za medsebojno pomoč študentov raznih strok, ki se je že začela in ki se mora še bolj okrepiti.

T: Jasno je, da namen akcije marksistično univerzo ne sme biti v pripravljanju kadrov, ki bi pokrivali ideološki deficit na poenostavljen in apologetski način. Poleg tega ugotavljamo, da je prisoten cel diapazon marksističnega, pa tudi nemarksističnega razmišljanja. Glede na to – v katero smer naj teče akcija za marksistično, angažirano univerzo?

D: Živimo v družbi, v kateri so bile najrazličnejše stvari že razglašene za marksistične. Ni dolgo tega, ko je pomenilo velik marksizem to, če obstajajo čim večje razlike v dohodkih. V imenu parole plačevanja po delu se je ustvarjal v dohodkih tak razpon med enim in drugim delom, ki je presegal vse dopustne meje. To so stvari, ki seveda nimajo nobene zveze z naukom Karla Marxa. Ravno tako so za zelo marksistične veljale neke koncepcije organizacije proizvodnje, ki lahko pomenijo samo obnavljanje priganjaškega sistema kapitalistične produkcije. Obstajajo pa tudi taki, ki mislijo, da je marksizem jakobinska vzgojna diktatura. Vulgarizacij marksizma v imenu marksizma je bilo v realni družbeni praksi še in še. Take vulgarizacije so stopale iz prakse v teorijo in iz teorije v prakso. Tu je tudi univerza že dajala argumente za pozitivno, pa tudi za negativno prakso in jih še daje.

Med marksistično teorijo in konkretno prakso torej velikokrat ni zveze. Obenem pa lahko tudi zdaj na naši televiziji – da povem samo ta primer – poslušamo stališča, ki so popolnoma nereflektirana, v njih *zlasti ni nobene marksistične refleksije*. Zadnje čase je prominentni slovenski strokovnjak iz drugega univerzitetnega centra razpravljal o marketingu z vso aparaturo svoje posebne ekonomske stroke, pri tem pa postavlja teze, ki so v bistvu nastale v postklasični meščanski ekonomiji. Ta je namreč hote pozabila na vse kritične ugovore, ki jih je proti podobnim tezam postavil že K. Marx. Razmišljanje o marketingu izhaja iz predstave, da vsak potrošnik izreka anketarju svoje resnične potrebe. Produkcija potem dela na podlagi teh ugotovljenih „resničnih potreb". Mi pa od Marxa zelo dobro vemo, da je „produkcija" tista, ki ustvarja konsumpcijo, ne le objektivno, ampak tudi subjektivno: to se pravi, da produkcija ustvarja „potrebe". Torej je primarna produkcija in ne konsumpcija. Podlaga teorije marketinga, ki jo je ta strokovnjak podal popolnoma korektno, je s svojimi konsekvencami v direktnem nasprotju z Marxom. Te koncepcije so se uveljavile v družbi, ki je to prevzela od premočnega kapitalističnega sistema v svetu. Priznavamo jim lahko uspešnost na svetovnem trgu, ki je kapitalistični svetovni trg; njihova domača raba pa je skrajno dvomljiva. Takih stvari je še dosti, takih namreč, ki iz vsakodnevne družbene prakse stopajo na univerzo. V taki družbi je od marksista, ki resno bere Marxa, pretirano zahtevati, naj bo on tisti, ki bo z zastopanjem odrešujočih stališč osamljen, proti družbenemu vetru reševal situacijo.

T: Torej lahko sprašujemo le v povezavi marksistične teorije in konkretne prakse . . .

D: Vsekakor. Dogaja se namreč celo to, da posameznik, ki je prepuščen sam sebi, brez ustrezajoče prakse, zapade v tak ali drugačen subjektivističen konstrukt. Celo korekcije svoje teorije nima, če se vsaj nekaj tega ne dogaja v družbeni praksi. Navsezadnje pa pride do takih absurdnih situacij, kakršnih je v Jugoslaviji dovolj: da se razvijeta politična praksa in z njo neposredno povezana marksistična teorija v eno smer, drugi del marksistične teorije, ki je po nečem v svojem izhodišču onemu prvemu zelo blizu, pa v drugo smer, vsaksebi, in ob tem obedve zapadeta v enostranosti.

T: Vpeljevanje marksizma na univerzo mora po mojem mnenju, če je (ali hoče biti) radikalno, nujno zahtevati tudi neke spremembe študijskega sistema samega. Akcija bi šla povsem mimo, če bi študentom tako ponudili kot vsilili neko matrico, po kateri bi se „učili marksizma".

D: Tu vidim več stvari, ki jih moramo izpeljati Potrebna je notranja demokratizacija študijskega sistema v tem smislu, da lastni, samostojni študij dejansko dobi ob mentorstvu veliko večjo vlogo kot pa klasični sistem predavanj. To je prva stvar. Kot drugo velja, da to ne more funkcionirati brez demokratizacije sistema strokovne informacije. To pa spet ni odvisno samo od dobre volje, ampak zahteva določena materialna sredstva. Poskrbljeno mora biti za to, da postane govorjena beseda čimprej tudi pisana (vsaj v provizorični, „delovni" obliki), da so viri dostopni študentom – skratka, da študent lahko pride sproti do tega toka informacij. Tu je glavni problem v omejenih možnostih, ne pa v dobri volji, ki je sicer tudi včasih manjka. Pri nas ni poskrbljeno niti za to, da bi študent lahko prišel do fotokopiranih tekstov, da bi jih lahko dobil kot svoj potrošni material. Velika ovira širjenju tistega malo marksizma, ki se je oblikoval, je dostikrat tudi v teh ovirah. Marsikatere diskusije nikdar ne pridejo v tiskano obliko, v kateri so lahko dostopne tudi tistim, ki se jih niso udeležili. Premagovanje teh materialnih težav zahteva tudi velike organizacijske sposobnosti. To vse pomeni demokratizacijo študija. To velja za vso univerzo in vse stroke. Marksizem je ravno ustvarjanje samostojne razmišljujoče osebnosti, in tudi to je mogoče ustvariti samo na ta način.

T: Poleg materialnih težav je treba omeniti tudi že verjetno tradicionalno nezmožnost (ki sicer ne velja samo za naše univerze), da bi se prepregle tiste prepreke, ki v študijskem procesu ločujejo „študirajoče" od „študiranih". Pri vprašanju marksistične univerze je to verjetno še bolj pomembno vprašanje. S sedanjim načinom predavanj ex catedra, brez kake diskusijske povezanosti vseh udeležencev izobraževalnega procesa, si tako univerzo težko predstavljam. Mislim, da samo uvajanje nekega novega predmeta med vse ostale že obstoječe našega problema ne rešuje. Možno alternativo po mojem mnenju lahko predstavljajo dosedanje študentske svobodne katedre, ki so se pred letom in več že pojavljale tudi pri nas.

D: S tem se popolnoma strinjam. Iz svojih izkušenj, ki pa bi jih še dodal, imam pri predmetu uvod v filozofijo na filozofski fakulteti, da je v času enega semestra (kolikor traja predavanje tega predmeta, ki ga predavamo štirje) težko priti do globljih kontaktov. Zato pa delamo nekaj drugega: poskušamo, in mislim, da s kar dobrim uspehom, prenašati diskusijo na izpite – tako da postajajo izpiti ne samo preverjanje, kjer bi se profesor preoblekel v boginjo pravičnosti, temveč da soočamo to snov z osnovnim študijskem predmetom študenta. Zaradi tega so izpiti seveda neliko daljši, je pa to trenutno verjetno edina možnost, ki je tako rekoč tukaj. Druga stvar so svobodne katedre. Te so občasnega značaja in predstavljajo možnost za tiste, ki so pripravljeni diskutirati. Vsekakor jih je treba še naprej razvijati. Seveda pa se splača omeniti tudi to, da je pri nas vse premalo pripravljenosti za pogovor. To je že nekaka slovenska, morda srednjeevropska značilnost, nekaka bojazen, da bi stopili iz sebe. Tega manjka tudi pri notranjem odpiranju univerze.

T: Pri nas smo že dosti govorili o kritični znanosti, o nujnosti kritične refleksije znotraj znanosti, o nujnosti interdisciplinarnega povezovanja na univerzi. Ob vsem tem se spomnimo še na zahteve po angažirani univerzi, ki so v samem jedru zahtev, ki jih je postavljalo študentsko gibanje. Vse to moramo imeti pred seboj, ko govorimo o marksistični univerzi. Kje naj bi bile možnosti za oživitev, potrditev in realizacijo takega koncepta?

D: Začetna konstatacija bi morala biti v naravi marksizma samega. Marksizem ni nikakršna posebna teorija inteligence. Tu gre predvsem za praktično teorijo, za tisto teorijo, ki meri na praktično spreminjanje družbe. In to ne s prišepetavanjem vršilcem oblasti, ampak tako, da opozarja na protislovja in temeljna vprašanja družbe. To pa spet ne tako, da bi pri tem povzdigovala poseben stan kritika, ki bi žel priznanje pri naslednjih generacijah, da bi mu postavile spomenik in po njem poimenovale ulico. Pravemu marksizmu so vse take stvari še kako tuje. Osnovno vprašanje je v čimtočnejši ugotovitvi temeljnih protislovij družbe, pa tudi v iz njih izvedenih konsekvencah: čim točneje je treba izdelati teoretsko podlago za družbeno akcijo, za socialni program. Nosilec tega programa seveda ni inteligenca sama (tu bi še opozoril, da je razlika med izobražencem in intelektualcem zelo velika), ta teorija mora svojo pravilnost in svoja dognanja postavljati v službo tistega dela družbe, v imenu katerega je nastala. Spomnimo se samo Marxa, ki je v Nemški ideologiji povedal, da je samo s spoznavanjem vloge proletarskega razreda, s podoživljanjem te vloge, z vživljanjem v to vlogo mogoče priti do proletarske pozicije, če nisi že sam v tem položaju. Ta teorija torej črpa svojo pravilnost iz pozicije proletariata in jo seveda mora vračati v spreminjanje tega položaja. Tu pridemo do definiranja pojma proletariata, ki pa je spet dano iz teorije, kajti ravno teorija ustvarja proletariat „za sebe", ker širi njegove meje, ko iz potencialno neproletarskih delov družbe dela proletariat: intelektualni proletariat na primer, če uporabimo izraz iz Engelsovega pisma kongresu socialističnih študentov iz leta 1893.

V tem je torej smisel marksizma, in v tem primeru moramo za univerzo zahtevati to zavest. V zvezi s tem vprašanjem bomo na univerzi morali najti poti in sredstva, da bomo tudi to nastajajočo vednost o marksizmu oplodili s tem, da bomo poskrbeli, da bo postala delež tistega, ki je bil prikrajšan za svoj intelektualni razvoj zaradi tega, ker je bil pahnjen v položaj delavca ob tekočem traku. Povedati mu je treba njegovo teorijo in ne njegove teorije obračati v egalitarno vednost proti njemu, v nekaj, na osnovi česar si pametnejši, bolj ugleden . . . To vednost je treba prenesti v njegovo vednost. Ne vem, kakšen bi bil najprimernejši način; mislim, da moramo o tem vsi skupaj diskutirati. Začetek te akcije imamo sedaj v akciji Zveze komunistov. Pripravili bi lahko nekak zbor ljudi iz učiteljskih in študentskih vrst, ki bi bili pripravljeni prenašati svojo vednost v tovarne.

Pripravil:
PAVLE ZGAGA

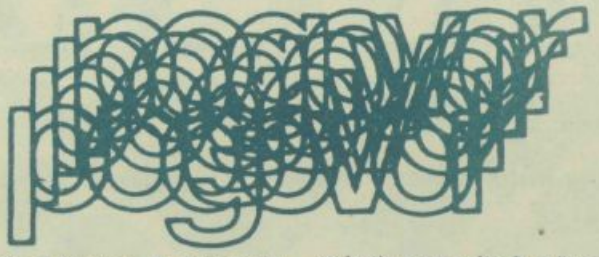

b. gaberšnik

KAKO SEM POSTAL PSIHOPAT

vse je bilo čisto cvetlično
oni so se baje ljubili kot ljudje
bil je veličasten mir
spočeli so nas srečni zadovoljni lačni itd.
in pozabili na nas
saj so vendar upali da bomo kot oni
na žalost nismo kot oni
v sebi smo
nosili neko čisto novo pokvarjeno čustvo
ki so mu dali tisoč norih oblik
in
mi smo dolgo za temi dogodki
zvedeli nekaj o tej stvari
ki je samo
velik
STRAH
Bali smo se vojne in Nemcev in teh ostalih ubijalcev
te nikoli spoznane slike so nas morile ponoči v spanju
ko sem bil majhen sem vedno stal pred puškami
ves poten zmešan a prizadet otrok
nikoli nismo smeli pozabiti
to bi bil naš zločin
mi smo rasli srečno življenje
še vedno v strahu
ker red mora biti
če si kaj ukradel
so te čudovito s pasom čez rit
da nisi nikoli ali pa si še ponovil
moral si paziti na ugled
ne vem čigav in zakaj
z leti so postajali stoletni strahovi večji

okrutnejši bolj boleči
nisi smel masturbirati
da ne bi postal neki spaček kastrirane Michelangelove
domišljije
nekoč ti je le uspelo brizgniti
spermo čez Dantejev pekel
ki se je sesul v užitkih
vzgoja ta pošastna stvar
vse z lepim namenom
velikimi cilji
V šoli smo dobivali ukore
ker bi morali biti ob neki uri doma v postelji
mi pa smo pijani klatili do jutra
in presenečali gospodo profesorje
z nekimi damami ki niso bile njihove žene
(te so doma s prijateljicami
brbljale o morali in čistosti
morda tudi s kakim vibratorjem
ali psičkom)
potem
ideali srednjega veka – čista čustva . . .
ker to je bil v mistiko zavit
spolni akt – neko obožavanje duš –
ker
so nas položili na tla z blaznim seksom
če piješ alkohol postaneš pošast
to ni bilo slatanje in
čisto navaden fuk
(potem vržeš v kanal!)
sploh marsikaj govoris
ne veš več zase
tako kot E. A. Poe
nisi korjsten
končaš v umobolnici
gospa, te grozne gnusne droge
ki te zasužnijo
dobiš drisko
imaš strašne vizije
lahko skočiš skoz okno
ostanke vedno tam
postanes zajeban hipi
prisilijo te na cel kup knjig
velikih in majhnih
brati moraš sluzasto vaše zaverovano
nepomembno mločvirsko poezijo
da si ustvariš svojo severovzhodno
jugozahodno severno južno
vzhodnovzhodnozahodno
ali katerokoli že
kulturo
teorije teorije teorije
znanje znanje znanje!
koliko čudovitih
napotkov ali napitkov življenja
RED MORA BITI
NE GLEJ
NE POSLUŠAJ
NE GOVORI
ponavljaj besede pametnih ljudi
veš kaj je prava pot
pazi
zaprtraj se v svoj oklep
ne sovraži
pravljica o nirvanastični pravljici
zakoni
edino pravilni edino resnični edino boljši
edino večji zakoni
Življenja in Smrti
sila
sreča harmonija uma čustev telesa
super strah
bogu [illegible]
za nekoga morda je
tudi on je neverjeten primer strahu
socialistična gospoda je strah
biti ne biti je strah
ne jesti je strah
misliti je strah
barve so strah
smeh je strah za nekatere
In vendar to tako zezneš.
odtrpiš odtuzis
postavis na podstrešje
drkas v glavo
čakaš novo osvetlitev
prineš na genije made by T. Leary
neka radikalna revolucija
psihični bojni strup
Ubogi človek brez strahu
si lahko sleče gate
in hodi med vami
dokler ga ne prestrašite in postane duševno zel

a. morin

Prevedel: ALEŠ BERGER

PESMI

Mesto je bilo zapuščeno.
Prostranstva najrazličnejših oblik
So hodila po avenijah.
Sila gibki Čas
Je pronikal skoz razpoke
Hiš.

Zjutraj so na pravkar povoščenih strehah
Prepevali ljudje rebuse
In s slonokoščenimi kartami igrali
Kar tja v tri dni.

Na spolzka rebra neke strehe
Se opira njegova noga.
Pa vendar mož pot pozna,
Skrivno pot v sanje neke služkinje,
Ki mora delati vse,
Celo čudežno.

Delivci pravice,
Zjutraj ostaja sled njihove tatvine
Na pročeljih zgradb,
Dolge proge slin,
Ki jih izločajo, da bi ovili mesto
Z vijugami krvi.

Uporniki so scefrali jako važne žice,
Namenjene razširjanju misli
V hodnikih podzemeljske železnice.

Stavba je obkoljena.
Vzpenja se po stopnišču,
Stopi proti oknu v tretjem nadstropju.
Gasilec mu zapira pot.
Pa gre kar skoz gasilca,
Ki je le še kupček cunj.
Stopi čez prečni drog,
Se sprehodi po cinastem robu,
Po strehi trgovine s čevlji na debelo.
Kifelje ga hoče zgrabiti,
Ampak vrže se v praznino, ne pade.
Višina ga vsrka,
Vrže ga nad strehe.

Njegova glava je skodela zvezd,
Popotnik leta in popravlja smer.

Med burnim odobravanjem krilatega občinstva
Teče hitro in ni nikoli truden.
Droben kvadrat iz platna in na njem zlata številka
Sta pripeta na njegov hrbet.
Hodnik, po katerem teče,
Se blago dviga
K zapuščenim klopem,
Kjer pihlja nežni vetrič večnosti.

Zemlja je mehak mehurček,
Naseljen z divjim jeklom.
Pa vendar se bojo mesta na križišču vetra
Sesula kot silosi iz perja.

Živeli so pod milim nebom,
Niso vedeli za dež, veter, sneg.
Ozračje je bilo v njih, dihali so sebe.
Ampak oblaki so se pripodili v njihove žile,
Deževati je začelo v njihovem trebuhu.
Mislili so na druge ljudi,
Dalec stran.
Na razjedavce,
Hodce skoz čas,
Gradivce mest v godlji vetrov.

Mornar pusti pasti svinčene plovke
Na množico. Zbito v krog.
Množica se boji, se dihati si ne upa.
Veter napihuje drevesa avenij,
Kjer plavajo oblaki, čudne gobe,
Lepke duše drugih človeštev

E. REIMER: ODPRAVITI ŠOLE!

Medtem ko vladajoče elite vedno teže prikrivajo razredni značaj večine sodobnih institucij – zaporov, policije, vojske, industrije (tehnologija, ki ustreza hierarhični organizaciji družbe, ekološki problemi), mass medijev (manipulacije množic, indoktrinacija potreb) itd., so šole do nedavnega delale vtis demokratične, humane in z vseh plati neoporečne institucije. Pomemben delež k demistifikaciji šol je dal tudi Centro Intercultural de Documentacion (CIDOC) iz Cuernevace, Mexico. Vodi ga lucidni kritik neokolonializma in šolstva Ivan Illich. Everett Reimer je do leta 1956 deloval kot strokovnjak za planiranje izobraževanja v Portoriku (Portoriko ima enega najbolj izdelanih izobraževalnih sistemov na svetu), zdaj pa v CIDOC vodi seminarje o alternativah izobraževanja. S tem členkom skušam predstaviti njegovo knjigo Odpraviti šole! S podnaslovom Osvoboditev iz učnega stroja. Nastala je v CIDOC s sodelovanjem I. Illicha. Pred kratkim je pri založbi Rowolt izšla prva nemška izdaja, originalna ameriška izdaja pa nosi letnico 1970.

Šole so postale največje podjetje na svetu: večje kot kmetijstvo, industrija ali celo vojna. So pa tudi tako drage, da v prihodnjih letih izdatkov za šolanje ne bo mogoče bistveno povečati. Razen redkih visoko razvitih držav, večina držav kljub izdatni mednarodni pomoči v tem stoletju ne bo mogla uvesti splošne šolske obveznosti (8 do 12 let). Poleg tega stroški za šolanje neverjetno hitro rasejo. Poročilo UNESCA o izobraževanju v svetu (gl. Naši razgledi 1972, št. 20, 21) popolnoma potrjuje Reimerjeve trditve: če hočemo število učencev v Afriki povečati za 3,2 % je treba denarna vlaganja v šolstvo povečati za 10 %. V ZDA in SZ je to razmerje celo 3:12. Tudi najbolj optimistična pričakovanja zato ne dopuščajo, da bi se v začetku drugega tisočletja število nepismenih znižala na 650 milijonov. Šole, kakor so organizirane danes, večini človeštva onemogočajo izobraževanje.

Očitno je, da se denar, ki ga države investirajo v šolstvo, zelo neenakomerno, krivično razdeljuje med prebivalce. Skoraj v celoti ga izkoriščajo bogatejši sloji. Revnejši namreč, če sploh hodijo v šole, izpadejo že v prvih letih šolanja. 75 % učencev v Južni Ameriki konča svoje šolanje, še preden se naučijo brati. V Boliviji polovico denarja, ki ga država investira v šolstvo izkoristi 1 % prebivalstva. ZDA, ki imajo relativno "pravičen" sistem izobraževanja, izdajo iz državnih sredstev za šolanje otroka iz najrevnejše desetine prebivalstva 2500 dolarjev (šolo obiskuje poprečno 5 let), za onega iz najbogatejše desetine, ki napravi povprečno en letnik univerze, pa desetkrat toliko. Vzrok za to, da so šole tako drage, pa tudi slabo učinkovite, je po Reimerjevem mnenju v tem, da se izredno povečuje izobraževalna birokracija, katere učinkovitost je vedno manjša (Parkinsonov zakon). In pa v tem, da šole poleg izobraževanja opravljajo še vrsto drugih družbenih funkcij: nadzirajo učence (ena od oblik otroškega varstva, zlasti za starejše otroke), razdeljujejo družbene vloge, indoktrinirajo temeljne vrednote in ideologije sodobnih družb. O tem, kako ekstenzivno je izobraževanje v šolah, govorijo podatki neke raziskave, ki so jo izvedli v Portoriku. Izkazalo se je, da učitelj porabi za poučevanje le okrog 20 % delovnega časa. Preostali čas gre za kontroliranje obnašanja učencev in rutinsko administrativno delo. John Gardner, ameriški minister za šolstvo ipd., je (seveda, preden je postal minister) izjavil, da bi se snov, ki se jo gimnazijec nauči v dvanajstih letih, zlahka naučil v dveh letih.

ŠOLE – GETO ZA MLADINO

Toda sodobne družbe očitno velik del odvečnega, mladega, zdravega in za delo sposobnega prebivalstva načrtno odstranjujejo s cest, iz družin in s trga delovne sile. Šole opravljajo to nalogo še bolje kot delovna taborišča (Illich). In čas šolanja se nenehno povečuje, prav tako število učencev. Šole, ta geto za mladino, s tem ustvarjajo subkulturo otrok. Mladina dobi status posebne družbene skupine in se od ostalih državljanov razlikuje po političnem, pravnem, seksualnem življenju, po delu, oblačenju itd. Ker se doba otroštva nenehno pomika navzgor, zaobsega ljudi, ki so sicer sposobni imeti otroke, biti v vojski, normalno delati, nastaja ob velikih koncentracijah konfliktni potencial, ki se sprošča v dijaških in študentskih revoltih.

V tem stoletju so šole postale tudi glavni instrument za razdeljevanje družbenih vlog, za selekcijo elit. Družba je razdeljena na razrede in sloje po šolskih uspehih. Seveda šole večinoma le potrjujejo družbeni status, ki ga učenci že imajo (družinski status, premoženje ipd.). Znano je, da je šolski uspeh odvisen predvsem od bogastva in vpliva staršev (kulturna klima v družini, izobrazba staršev, knjige, ki jih ima učenec doma na razpolago, priložnost za potovanja ipd.). Nobenega dvoma ni, da šole v socialističnih deželah prav tako razdeljujejo učence na višja ali nižja delovna mesta in stopnje na lestvici dohodkov, da jih prav tako izbirajo v privilegirane elite in elite moči, kot to počnejo šole v kapitalističnih deželah.

Ta selekcija psihološko je izredno učinkovit instrument za reprodukcijo in stabilizacijo razredne družbe. Vzpodbujena s številnimi uspehi na vedno višjih izobraževalnih stopnjah se elita čuti superiorna in se ji avtoritaren odnos do mase kaže kot nekaj nujnega. Po drugi strani pa množica učencev, ki izpade na nižjih stopnjah, brez odpora pristaja na večjo moč in posebne pravice elite – saj si je jih le-ta priborila v „pošteni" tekmi. Učenci, ki odpadejo že v prvih razredih, se v šoli naučijo predvsem tega, kako neprimerni so za šolanje, kako uborna je njihova obleka, kako slabo so vzgojeni in kako neumni so v primeri s tistimi, ki so prišli v višje razrede. Mnenje, da je selekcija v šolah „pravična" in „demokratična", se navadno čuti podrpto s tem, da šola daje možnost, da z njo pridejo do elitnih pozicij tudi posamezniki iz nižjih slojev. Toda to je koristno predvsem za ohranjevanje obstoječega družbenega sistema. Elite lahko zaradi tega kontrolirajo in urejajo napredovanje tistih, ki pritiskajo od zadaj, in tako ohranjajo svojo moč. Obenem pa se v dolgem procesu šolanja odtrgajo od množic njihovi potencialni voditelji, subverzivni elementi, in se vzgojijo v nenevarne, „konstruktivne" člane družbe (kastrirajo). Tako je onemogočeno artikuliranje družbenih napetosti. Reimer je izdelal celo tipologijo učencev po psiholoških karakteristikah (prilagodljivost in sposobnost obiti tekmovalna pravila šole): Tisti, ki v izjemnem obsegu kršijo pravila šole, gredo kmalu iz nje. Naučijo se predvsem tega, da ne spadajo v šolo, oziroma družbo, ki jo šola zastopa. Tisti, ki se pravilom igre prilagodijo, postanejo zanesljivi producenti in potrošniki tehnološke družbe. Tisti, ki se pravila šole naučijo obiti, postanejo v družbi izkoriščevalci. Tiste, ki jim disciplina v šoli ne dela težav, ki zahteve šole izpolnijo z lahkoto in jim pravil sploh ni treba kršiti, šola najmanj spremeni. Ti, so ali pa postanejo – družbeni aristokrati ali pa uporniki.

PRIKRITI UČNI NAČRT ŠOLE

S temi procesi je pravzaprav opisana tudi vsebina „praktičnega učnega načrta šol", načrta, ki je nevarnejši kot uradni učni načrti. Gre za indoktrinacijo družbenih ideologij in mitologij, ki zagotavljajo družbeno stabilnost in reprodukcijo obstoječega. Tu ne gre toliko za uradno vzgajanje v lojalnega državljana, vdanega vsem mogočim ideologijam, ki so jih postavile vladajoče skupine in stare generacije. Ne gre za eksplicitne ideologije, „ideološki namaz" šol (učenje o demokraciji in svobodi ali pa samoupravljanu in socializmu), ampak za ideologije, ki so implicirane v učnem procesu. To je predvsem mit enakih možnosti. Jasno je, da možnosti niso nikdar enake, niti ob rojstvu, kaj šele kasneje. Realnost je vsiljena neenakost hierarhične piramide na vseh nivojih in na vrh te piramide se pač prihaja prek glav tisočev, ki ostajajo spodaj. Toda ljudje vendarle verjamejo v mit (ali se vsaj delajo, kot bi verjeli). K temu jih pripravi ritualno plezanje od klina do klina na lestvici šolskih ocen, dohodka, družbenega statusa. Dokler plezajo, ohranjajo iluzijo, da vse pota vodijo k vrhu, čeprav korak za korakom. Zlahka prezrejo, da človek, ki je prišel na vrh ni imel dovolj časa, da bi stopil na vse naštete kline družbene lestvice. Podobno šole indoktrinirajo in utrejujejo ideologije in mitologije svobode, napredka, družbene učinkovitosti. Vzgajajo v nesamostojnosti, oblikujejo pasivno avtoritarni karakter. Ko otrok pride v šolo, zna uporabljati svoje telo, jezik, zanaša se nase, na svojo iniciativo in učno vnemo. Odslej pa o tem, kaj, kdo, kje in kako se bo učil, odločajo drugi, višji. Nauči se, da je zanj dobro, če se zanaša na druge, če se prilagaja. Nauči se vrednosti hierarhije. Posledica tega je zmanjšana motivacija za učenje. Šole učencem pristudijo vrsto predmetov, ki bi jih sicer na njim in njihovem okolju ustrezen način zanimali. S tem ko kontrolirajo vedno večji del prebivalstva, vedno večji del njegovega časa in njegovih interesov, postajajo šole nova totalna družbena institucija. (Institucija, ki v celoti kontrolira življenje svojih članov, tako kot npr. vojska, zapori, psihiatrični zavodi). Kdor v določenih letih ne hodi v šolo in se ne izobražuje na način, ki ga predpisuje šola, je (vsaj v razvitejših deželah) že kriminalec. Kot vse sodobne velike institucije je tudi šola monopolna institucija. Še v začetku tega stoletja se je bilo mogoče izobraziti, uspeti v družbi tudi brez šol. Komur šola ni ustrezala ali pa on ni ustrezal šoli, je še vedno imel druge legitimne možnosti izobraževanja in napredovanja. V New Yorku pa danes že smetar potrebuje diplomo. Šola si je pridobila monopol na izobraževanje. Uporablja vsa temu namenjena sredstva, in zato lahko sama določuje, kaj je to izobrazba: izobraževanje – šolanje.

Šola je torej nedemokratična institucija. Toda – ali je sploh mogoče govoriti o demokratičnih in nedemokratičnih institucijah? Reimer meni, da je. Za razliko od nedemokratičnih institucij (hierarhije, privilegiji, ekskluzivnost, kontrola) demokratične institucije zadovoljujejo človekove osnovne, splošne potrebe, ne da bi mu ob tem dajale kakšne privilegije ali ga spravljale v odvisnost od sebe. Predvsem pa so dostopne vsem – zastonj ali za zelo nizko ceno. Primer: poštni, telefonski ali cestni sistem. Mrežni sistem.

ALTERNATIVA

Tudi Reimerjeva alternativa šolam je mrežni sistem izobraževalnih institucij, izobraževalni trg. Začnimo s strategijo za njegovo uveljavitev. Tako kot demokratične družbe prepovedujejo vsako obliko državne religije, je treba prepovedati tudi monopol šolstva kot državnega šolstva. Kajti šola je postala cerkev sodobnih družb. Po demokratičnih teorijah pa naj bi bila država orodje državljanov, ne pa njihov vzgojitelj. Poleg rasne in religiozne diskriminacije je treba prepovedati tudi diskriminacijo na osnovi šolanja. Vsak naj bi opravljal delo, ki ustreza njegovim sposobnostim, ne pa dokončanim šolam. (Sposobnost ni enaka šolanosti, še zlasti ne v takem sistemum za kakršnega gre). Uveljaviti je treba enakost v razdelitvi družbenih sredstev za izobraževanje. Reimer predlaga sistem individualnih izobraževalnih žiro računov. Vsako leto bi vsak državljan lahko izkoristil določen znesek za izobraževanje. Kar bi eventuelno ostalo neizkoriščeno, bi prenesel na naslednje leto. S tem denarjem bi lahko svobodno izbiral med različnimi izobraževalnimi institucijami in sredstvi. To bi med njimi ustvarilo konkurenco in dvigalo njihovo kvaliteto. Dodatno izobraževanje bi bilo treba financirati iz lastnih sredstev, za socialno šibke pa bi ohranili tudi dosedanje oblike pomoči (štipendije ipd.). Izobraževanje ne bi omejili le na otroke. Bolj bi ga koncentrirali na starejše (tudi zato, ker je zaradi močnejše motivacije in večjih sposobnosti učenje nekaterih stvari takrat racionalnejše, hitrejše ipd.). Illich predlaga obvezno izobraževanje en do dva meseca letno za vse ljudi do tridesetega leta. Da bi ekonomsko močne institucije ne mogle izkoristiti vzpostavitve izobraževalnega trga, zato da bi zopet vzpostavile monopol na izobraževanje, bi morali učinkovito razširiti zakone proti monopolom tudi na to področje.

Kaj bi sestavljalo izobraževalni trg?

Najprej bi ostale tudi neobvezne klasične šole. Zaradi konkurence drugih oblik izobraževanja pa bi imele vedno manj učencev, zato tudi manj denarja. To bi jih prisililo v racionalizacijo in obsežne spremembe. Nadalje bi organizirali močno, vsem dostopno in učinkovito informacijsko mrežo knjižnic, fonotek, diskotek, izposojevalnic različnih predmetov za izobraževanje (magnetofoni, pisalni stroji, mikroskopi, glasbeni instrumenti). Močno bi se povečal pomen učenja izven šolskih prostorov: doma, na delovnem mestu. Same delovne organizacije bi dobile pomembne izobraževalne funkcije. (To zadnje predlaga tudi že omenjeno poročilo UNESCA o izobraževanju.) Profesionalni pedagogi bi opravljali predvsem tri vrste nalog:

a) načrtovanje in upravljanje izobraževalnih sredstev,

b) pomoč pri izdelavi individualnih učnih programov, diagnosticiranje težav pri učenju in izdelava terapij. Pomoč pri izbiranju učnih vzornikov in mentorjev,

c) uvajanje učencev v različna področja znanosti.

Posebno pomembni pa bi postali učni vzorniki. Tega kadra je skoraj povsod dovolj in da se ga je zelo hitro usposobiti. Sedanjega pomanjkanja učiteljev je kriv sam šolski sistem s svojimi kriteriji. Učni vzornik (neke vrste tutor) bi lahko bil vsak, ki bi dokazal, da obvlada določeno opravilo ali poklic (od tipkarice, ki bi učila tipkanje, naprej). Tako bi odpravili različne cehovske omejitve, ki jih danes postavljajo učiteljska in druga poklicna združenja z izgovori o kvalitativnih poklicnih normah.

Pri učenju bi bili zelo pomembni tudi učni partnerji. Navezovanje kontaktov med učnimi partnerji, zlasti pa iskanje primernih učnih vzornikov zahteva učinkovito informacijsko mrežo. Ponekod bi bilo to izvedljivo z navadnimi katalogi potrebnih podatkov v različnih (lokalnih, strokovnih) časopisih, drugje bi si bilo treba pomagati s computerju. Z navedenimi ukrepi bi se izobraževanje pocenilo, racionaliziralo in humaniziralo. Za vrsto ljudi bi se v izobraževanju odprla nova možnost zaposlitve (ali dodatne zaposlitve), odpravljen bi bil problem pomanjkanja učnega kadra. Mladi ljudje bi za izobraževanje porabili mnogo manj časa, v veliki meri bi samo odločali o vsebini, času in načinu študija. Z ukinitvijo šol pa bi nastala dva nova problema: varstvo mlajših in zaposlitev starejših otrok. Del starejših otrok bi bilo mogoče zaposliti kar pri varstvu in poučevanju mlajših, ostale pa v drugih dejavnostih, tudi v produkciji.

Večino Reimerjevih predlogov bi bilo mogoče obseči tudi s pri nas že ustaljenimi principi: individualizacija pouka, učenje ob delu (povezava teorije s prakso), permanentno izobraževanje, izredni študij („študij na daljavo"). Seveda pa redkokdo pomisli, da bi dosledno izvajanje teh principov pomenilo ukinitev šole kot institucije. Toda, kaj bi se zgodilo, če bi se nekdo odločil in zahteval še enako razdelitev družbenih sredstev za izobraževanje med prebivalce? Na način individualnih žiro računov za izobraževanje? Ne glede na to, ali je komu razredni in regionalni privilegij omogočil vpis na univerzo ali pa je izpadel že v šestem rezredu osemletke? (Pri čemer bi ohranili štipendije za nižje sloje). Verjetno bi tak „levo frazer" zvedel, da na tej stopnji organizacije izobraževanja ta ukrep ni izvedljiv brez večje škode za nacionalno ekonomijo (kar je sicer res, z dodatkom, da nihče ni posebno navdušen nad tem, da bi šli na kakšno bistveno višjo stopnjo). Ali pa bi kar preprosto ugotovili,da je naša družba še premalo razvita, da bi se lahko privoščila tako „uravnilovko".

Ostajamo pač pri tem, da se sedanji in bodoči voditelji (kadar niso preveč zavzeti s skrbjo za marksistično idejnost šol) predvsem glasno in „brez kompromisno" zavzemajo za nekakšno enakost možnosti pri izobraževanju, za večje število štipendij. Ostajamo pač pri tem, da otroci iz najvišjih slojev in iz večjih mest dobivajo petkrat, desetkrat ali petnajstkrat (kdo ve, čistih računov ni) več družbenih sredstev za šolanje kot otroci iz najnižjih slojev in nerazvitih področij.

VINKO ZALAR

OSNUTKI ZA REFORMO ŠTUDIJA

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

II.

Drugi sklop vprašanj nas sili v razmišljanje o tako imenovanem „neposrednem samoupravljanju". Načelne frazice nam ga prikazujejo kot nekaj dokončnega, kot prehod čez zadnjo oviro, ki je še stala na poti uveljavljanja samoupravnih odnosov. „Neposredno samoupravljanje" se pokaže na dva načina. Najprej si pridobi naziv zgodovinskega zmagovalca, saj predstavlja krono dolgoletnih prizadevanj subjektivnih sil. Nato pa se z znanim geslom TU SMO – VAŠI SMO poloti še študentov, ki jim preostane samo še to, da samoupravljajo. Revolucionarni val iz let 1941–46 z „neposrednim samoupravljanjem" dobi še zadnjo bitko, revolucija se nadaljuje torej v dogotovljenem samoupravnem sistemu. Državi in vsem inštitucijam, ki spadajo zraven, pa preostane le še to, da v miru odmrejo.

In vendar se v vsem tem skriva past, ki ponovno prepreči iskanje pozitivnih alternativ. V velikih valovih zgodivinskega gibanja in družbenih procesov se spet izgubi množična študentska udeležba. Z določenimi organizacijskimi prijemi je sicer možno zagotoviti udeležbo še vedno pasivnih množic, kjer vnaprej pripravljene konference in diskusije lahko vzbudijo zaželeni vtis neposrednosti in množičnosti. Izhod pa to nikakor ni, saj potrebuje še nadaljnjo močno ideologizacijo, da bi se sploh lahko vse to skušalo prikazati kot gibanje. „Neposredno samoupravljanje" navidezno zruši jez med univerzo in družbo in se potem lahko pohvali, da mu je uspelo tisto, kar je nekonstruktivna „leva fraza" dosegla le na teoretičnem nivoju. Prav s tega stališča tudi sili „levo frazo" v podreditev. „Neposredno samoupravljanje" tako ne sodeluje v sočanju „levice" in „desnice", ampak se postavi za arbitra. Skratka, lahko rečemo, da producira zgodovino.

Samoupravljanje torej ne doseže družbene integracije v samoupravnem smislu, ampak le na samoupravni osnovi. Približalo se je bazi, celo tako zelo, da jo je popolnoma vsrkalo vase, zato je pa že doseženi nivo integracije še bolj oddaljen kot prej. Politični faktor oz. subjektivne sile (proletarska partija) je s prvim revolucionarnim valom osvojil politično oblast. Sedaj pa na to mesto namesto partije stopa delovni človek oz. samoupravni produkcijski odnos. Partija proletariata in njena (samoupravljalska) baza pa nihata med dvema koncepcijama.

1) avantgarda – masa
2) elita – družba

Kolikor bolj se iz družbe, kjer „revolucija teče dalje" spreminja ta družba v zaključni „sistem samoupravnega socializma", toliko bliže smo elitističnemu modelu. Kanonizacija „herojske dobe" v obliki gojenja tradicij in kodifikacija samoupravljanja v dovršen sistem je v interesu tako tehnokracije („moderne buržoazije") kot birokratskih sil, kar oboje pelje v degeneracijo revolucionarnega gibanja. Neposredno upravljanje kot eden izmed ciljev revolucije („uresničitev demokracije") se kaže kot ena ključnih točk. Zato je zanimivo omeniti, da so se npr. na Hrvaškem posebno še nacionalisti poglobljeno ukvarjali s problemom „izgradnje sistema", ki bi mu parole o revoluciji predstavljale le ideološko zaslombo.

V podanem kontekstu se nam kaže tudi načrtovana reforma univerze. Lahko bi sestavili enačbo: „revolucija od zgoraj" + „neposredno samoupravljanje" = refroma univerze. Dovoljeno nam je vključevanje v to reformo in to nekako v okviru doktrine o omejeni suverenosti. Meja neposrednosti je njena funkcionalnost. Omejenost diskusij o reformi študija je pogojena z njihovim omejevanjem, saj se bistveni boj za reformo univerze bojuje okrog vprašanja večje ali manjše stopnje participacije oz. samoupravljanja.

Pandan ideologizaciji študentskega gibanja je ideologizacija TOZD . In kakor študentsko gibanje skuša preživeti v bazi – oziroma v fakultetnih odborih skupnosti študentov, tako naj bi se iz tega gibanja naila sveže krvi samoupravna struktura, ki vse bolj išče novih aktivistov pa tudi vse več aktivistov.

Neposredno samoupravljanje v TOZD in študentska participacija nas tudi zelo spominja na podobno rešitev, ki so jo uveljavili v Franciji. Razdelitev kateder in oddelkov prej enotne univerze na U. E. R. (Unite des etudes et recherches – študijsko raziskovalni oddelek), ki tako spominjajo na atomizacijo samoupravljalskih organov in enot v TOZD, je pokazala pravi obraz moderne univerze. Ta obraz pa ni ne samoupravljanje in ne participacija (sodločanje), ampak uveljavitev sistema „human relations", ki skrbi za dobro počutje prizadetih. Tako pa je tudi pravo lice funkcionalizacije, ki uporabi samoupravno participacijo le kot dobrodošel amortizer.

Elitistična koncepcija nikakor ni premagana, saj je življenjsko povezana s samoupravljanjem, ki ga uvaja v ne prevelikih dozah. Reakcionarnost elitizma se kaže v nenehnem zaviranju razvoja, v onemogočanju, v bojazni pred resničnim samoupravljanjem. Doziranje samoupravljanja je odvisno od potreb produkcije. Tako lahko npr. razglasimo, da je uvedba samoprispevka in otroškega varstva revolucionaren ukrep v boju proti socialni diferenciaciji, hkrati pa prikrivamo dejstvo, da se sprosti ustrezna ženska delovna sila. Podobne primere bi lahko našteli tudi pri reformi univerze. Avtomatizem pa nikakor ne pripelje na neki točno določeni točki do ustreznega kvalitativnega skoka, kot si to predstavlja stalinizem. Seveda bi lahko kaj ustreznega pripomnili o uveljavitvi samoupravnih odnosov, ki se jim vendar ne more predpisati stopnja neposrednosti in čas nastopa določene stopnje.

Neposredno samoupravljanje v TOZD se spet izkaže za nekaj že znanega in že doživetega, le da sedaj nastopa pod novim imenom. Doziranje neposrednosti po odstotkih pa pomeni razsipanje energije nove „akcijske platforme", novo enotnost na novi osnovi. Samoupravna akcija kot akcija gibanja, tj. politiziranih množic izostane. Reforma univerze je obsojena da se še enkrat zavrti v začaranem krogu brez izhoda, kajti izhod iz tega začaranega kroga neposrednega samoupravljanja in samoupravljalčeve nemoči je zastražen. Stražarju pa že vemo, da se reče: odtujena politična moč.

MLADEN ŠVARC

DIFERENCIALNA

Odlomek iz: Andre Gorz, Technische Intelligenz und kapitalistische Arbeitsteilung v: Technologie und Kapital, Ed. R. Vahrenkamp, Frankfurt: Suhrkamp 1973, str. 105–106

Če zdaj to dopustimo ali ne, tehniki so v industriji instrument za hierarhično reglementiranje, ki postane potrebno s kapitalistično delitvijo dela. Njihova vloga je skrbeti za to, da mehanični proces gospoduje nad živim delom; ob tem naj zagotovijo maksimum dela in presežne vrednosti. Njihova vloga je dekvalificirati delavce z monopolizacijo tehničnih in intelektualnih sposobnosti, ki jih zahteva delovni proces. Utelešujejo dihotomijo med ročnim in intelektualnim delom, med mislimi in izvedbo. Imajo pomembne finančne, družbene in kulturne privilegije. So neposreden nasprotnik delavcev: reprezentirajo tisto sposobnost, znanje in oblast, katerih so delavci oropani. V nekem oddelku za orodne stroje je zaradi vsakega na novo nastavljenega tehnika pet, deset ali dvajset do tedaj kvalificiranih delavcev uvrščenih med nekvalificirane, in to omogoča gospodarju, da jih plačuje kot nekvalificirane. – To poglavje bi rad zaključil s pogovorom, ki sem ga imel pred kratkim z nekim mladim tehnikom v neki tovarni orodnih strojev. Obiskoval je tehnično šolo in je bil zelo ponosen na svoje znanje. Zaslužil je še enkrat toliko kot delavci pod njegovim nadzorstvom. Na vprašanje, kje ima v znanju prednost pred delavci, je odgovoril: „Študiral sem diferencialni račun in mehaniko in poleg tega sem dober konstrukcijski risar." Vprašal sem ga: „Rabite pri svojem delu diferencialni račun? " „Ne," je rekel, „ampak vesel sem, da sem se ga učil, je dober duhovni trening." Vpraševal sem naprej: „Kakšno prednost še imate – poleg diferencialnega računa pred delavci? " „Imam večji vpogled v stvari, vem, za kaj gre." „Ali bi si tudi delavci, ki niso obiskovali tehnične šole, mogli pridobiti to razumevanje? " Odgovoril je: „Z izkušnjami bi mogli priti tako daleč, ampak to bi seveda zahtevalo nekaj časa." „Koliko časa? " „Najmanj pet ali šest let."

Ta tehnik je bil na tehnični šoli tri leta. Po njegovem mnenju so njegovi hierarhični in socialni privilegiji in njegova premoč temeljili v glavnem na njegovem znanju diferencialnega računa; vendar diferencialnega računa pri svojem delu ni potreboval. Diferencialni račun je bil simbol kulturnega statusa, ki ga je v socialnem oziru ločil od ostalih delavcev. In ker je bilo to edino, česar se delavci niso mogli naučiti iz prakse, mu je to dalo občutek avtoritete in premoči. Tu se čisto jasno kaže, kako se s pomočjo šolskega sistema gradijo socialni vrstni redi.

V našem primeru se premoč tehnika ni izvajala več iz koristnega znanja, ker bi si po njegovih lastnih besedah koristno znanje, ki ga je imel, mogli pridobiti v 5–6 letih tudi delavci. Njegova socialna premoč se je opirala na brezkoristno znanje. Diferencialnega računa se ni učil, da bi bil koristnejši kot kak delavec, ampak, da bi bil višji kot kak delavec. Delavci se diferencialnega računa niso učili, ne morda, ker bi bili preneumni za to, ampak, ker so jih hoteli držati kulturno in s tem tudi v socialnem vrstnem redu po nižji stopnji, neodvisno od njihovega znanja.

Kitajski delavci so prilagodili diferencialni račun svoji praksi: „V višji matematiki, ki jo meščanski specialisti slavijo kot dolgo izkušeno in čisto brez napak, smo ločili bistveno od brezkoristnega, tako da smo kritizirali njen aksiomatizirani idealistični in metafizični sistem, medtem ko smo uporabljive izreke in formule prevzeli. Na primer, izhajali smo iz produkcijske prakse, vzeli smo boj – razvoj in spremembo diferenciala in integrala, teh dveh aspektov enega protislovja – kot vodilo, ustvarili nov sistem in tako zbrali nov učni material o ‚diferencialnem in integralnem računu'. V preteklosti so izvajali koncept diferencialnega in integralnega računa iz kupa aksiomov in izrekov, in bil je skrivnosten in nedoumljiv. Zdaj se koncept pojasni z dobro znanimi primeri v produkciji. Na primer, če neki strojni ključavničar pili kos kovine v okrogel predmet, je vsaka posamezna kretnja (gib) kratka premica, in končno se vse premice stekajo v krivulji. Ta proces, da celoto razstaviš na njene dele in dele sestaviš v celoto, zelo živo prezentira koncept diferencialnega in integralnega računa. Delavski študenti so izjavili, potem ko so ga študirali: „Diferencialni in integralni račun ni vendar nič skrivnostnega. Mit se z navadno pilo predre. Višja matematika se povrne v roke nas delovnih ljudi."

Iz: Peking Rundschau 32/1970, str. 26

Prevedel: P. WIESER

Srečanje malih odrov v Novi Gorici

Ivan Mrak prične govoriti: Njegova spodnja ustnica je zavihana globoko dol na brado, ko skupaj z jezikom in grlom in zrakom tertoliko stvarmi, ki jih ne vidimo in morda tudi ne vemo zanje, dela, da pridejo ven in do nas besede, kakor jih je bil zapisal dan ali dva prej s tistimi velikimi in nerazumljivimi črkami v svojo beležko nekje v Riu ali pri Ferantu. Kakor govori o nečem, kar je že zdavnaj izgubilo svoj sijaj, o sveti in odrešujoči Besedi, mi je prijetno, ker govori samo zaradi tega, zaradi te Besede, in nenadoma mi pride na misel, da je Mrak – ne glede na to, kako se kdo (ne)strinja z njegovimi idejami – enako spoštovan pri vseh generacijah.

Zvečer bo spet okorni, neiznajdljivi fin de siecle, in se bomo pogovarjali s kozarcem cynarja v roki: igralci za vsakdanjo rabo, kritiki za vsakdanjo rabo, pisatelji in režiserji za vsakdanjo rabo, obnašanje in obrazi pa za velik praznik – za Festival. In domačini, obiskovalci, ki se ne znajdejo v tej središčni poziciji, pa so v čudni nerazumljivosti položaja groteskno razdvojeni: napol so bogovi, napol pa živalce-kravce. Od časa do časa, v nepričakovanih trenutkih – kot takrat, ko ugotovim, da sta se od sinoči sparila še dva človeka, ki se do festivala sploh poznala nista – me zagrabi, da bo treba napisati poročilo o predstavah. Toliko tega pišemo po vseh časopisih, za radio in televizijo, ker ljudi baje zanima, kaj se godi; pa je vse skupaj največkrat prav brez učinka, če tisti, ki ga stvar zanima, predstave ne more videti. V vsakomer, ki nastopa v vlogi poročevalca, pa se prej ali slej usidrajo znane miselne in besedne sheme, spozna vse, ki delujejo na področju, o katerem poroča . . . saj vemo, kaj nastane. Pa ne gre drugače. Če bi hoteli kaj spremeniti, potem nihče ne bi smel biti prisiljen, da piše o stvareh, o katerih ne želi pisati – bodisi, da se mu upira, da ne sme pisati, kakor bi hotel, ali pa, da se ne čuti povsem odgovornega. Kaj bi dal, da bi zdajle lahko priznal: imam občutek, naj bi se to z običajnimi izrazi takole povedalo, pa ne vem natanko, ker se ne spoznam dovolj na teater. Pa ne smem. Pri takih stvareh je manj važno to, kaj napišeš, kot to, kako resno in nespodbitno postaviš svoje trditve.

ZAČNIMO TOREJ RESNO!

Brez dvoma ima največ zaslug za to, da je festival v Gorici, direktor PDG Jože Babič. Človek, ki je ogromno storil za goriški teater. Na občinski skupščini je pred leti z dokazi zlomil prepričanje, da je profesionalno gledališče nepotrebno. (Če pogledamo, koliko predstav odigrajo Goričani vsako leto med Koprom in Bovcem, vidimo, da je imel mož popolnoma prav.) Gledališki ustvarjalec, ki ga že odmlada privlači gledališče kot možnost za eksperiment, je v pravem trenutku spoznal, da je nov način gledališkega mišljenja in ustvarjanja dosegel tako kvantitativno stopnjo, ki omogoča primerjanje in soočanje. Ob gledaliških predstavah naj bi potekali tudi razgovori teatrologov. (Letos ga ni bilo. „Nič ne de," je dejal Babič. „V dialektiki pomeni odsotnost dialoga ravno toliko kot dialog.") Že naslednje, tretje, srečanje naj bi doživelo pomembno spremembo: predstave v gostinskih lokalih in drugih negledaliških prostorih ter v okoliških krajih. Sicer pa goriški gledališčnik številka ena misli tudi na to, da bi se srečanja selila po Sloveniji. Iz vsega, kar je povedal na tiskovni konferenci ob začetku prireditve, je govorilo prepričanje, da je nekakšna samozadovoljna zaprtost gledališč tista, ki je kriva za zatohlost po bajtah Talije. Gledališčniki naj bi bolj pridno hodili drug drugemu v goste, pa tudi z gospodarskimi organizacijami bi se morali bolj povezovati.

Lansko leto so se na srečanju žolčno in dokaj dolgo pogovarjali o tem, kaj je gledališki eksperiment, kaj avantgarda in take reči. Letos je bil napovedan razgovor na temo: „Delavec – kultura, srečanja in razpotja". Z razgovorom ni bilo nič. Nekaj ljudi se je sicer oglasilo, vendar so govorili v zekapeojevskem jeziku. To je jezik, kakršnega poznajo vsi občinski funkcionarčki, SZDL in Zveza mladine: čudo prečudno, kaj mrtvega in zoprnega se da s tem napraviti. Nesmiselno bi bilo katerega izmed tistih govorcev vprašati, kaj je to kultura, ker kategorije, ki vejejo ledeno skoz njihova občinska usta, ne bi mogle razložiti niti tega, kaj je delavec – ali pa bi bila to imaginarna pošast, zmajski bacek brez obraza, ki mu je treba strpati v gobec grenko, a zdravilno sol kulture. Če me kakšna stvar peha v čisto fizično neugodje, je to brez dvoma grozljiva popredmetenost, v kateri otrdi vsaka ideja in vsako bitje, ko se znajde v rokah tega čudnega sloja, ki visi nad vsem živim. Pa še nekaj je: Ne verjamem, da si gledališčniki res žele prave bližine širokih množic, ne žele si prav preveč, da bi vsakdo lahko rekel: „To je pa zanič," in mu ne bi mogli zabrusiti nazaj, kako se na to ne spozna. Ljudje potrebujejo malike, in če si kdo želi spremembe tega stanja, si ga gotovo ne želijo maliki. Vsi tisti „ksihti", ki se vsak večer tako milo modro držijo in v hipu zvodenijo v uscan nasmešek, ko se pozdravijo s sebi dostojno osebo.

Vzrok za ves ta intelektualistični semenj je bilo dvanajst predstav: eno je odigral zagrebški Teater itd., ostale pa slovenska gledališča: domačini, Tržačani, Kranjčani, mali odri celjskega in mariborskega gledališča ter ljubljanske Drame, Mestno gledališče ljubljansko, študentje akademije, Pekarna in Glej, ki je sodeloval z dvema predstavama.

Jože Babič je med drugim postavil tudi domnevo, da je vzrok za takšen razmah „iskanja", „malodrovstva" in eksperimenta na Slovenskem treba iskati pri gledaliških ustvarjalcih, ki premalo kvalitetno uprizarjajo „klasične" predstave. Temu skorajda ni mogoče pritrditi. „Klasično" (E. G. Craig bi dejal „realistično") gledališče se že od začetka tega stoletja reflektira kot nezadostno. Tisto kar je včasih pomenilo navlako, sta danes prevzela film in televizija, tako da gledališče lahko nemoteno razvija, kar je specifično, njegovega. Če hoče odražati neko dogajanje realnega sveta, vzpostavi do njega največkrat ironičen odnos, polasti se ga, ne da bi se trudilo ostati zvesto vsaj pri prerisovanju osnovnih odnosov. Političnost je popolnoma odsotna (v vsem času srečanj se ni niti enkrat vmešal kakšen forum). Sodobni slovenski teater v tem trenutku izpričuje zavedanje izgnanosti umetnosti, ki ji je od nekdanje napihnjenosti ter navidezne moči v svetu ostal samo še lasten obstoj, in ta jo sili v iskanje novega smisla.

Izredni gledališki trenutki so se utrinjali v Stilnih vajah (Teatar itd.,). Igralka v latovščini, mešanici italijanskega in srbohrvatskega jezika, pove zgodbo, ki izzove aplavz, ona pa se obrne, pogleda gledalce in sovražno reče: „Vi ne razumete ničesar!" Živo podana pripoved, vzgib, vzpostavitev stika, reakcija (mimogrede: navedeni stavek v tekstu ni zapisan). Tekst Raymonda Quenauja obravnava stisko jezika, ki se izkaže kot popolnoma neustrezen tudi takrat, ko naj bi odrazil najpreprostejšo stvar. Predstava o jeziku kot celo-

vitem sredstvu odražanja je zmotna. Nobene take stvari ni. Je le neskončno število jezikov, ki so tuji drug drugemu, tistemu, kar naj bi bilo njihov predmet, in tudi tistemu, ki jih uporablja. To kar sta delala zagrebška igralca, je čudež. Nenehen, skoraj uro dolg tok besedi, ki stokrat obnavljajo isti dogodek, magičen pingpong iz ene prevare v drugo, in na koncu – kot protiutež vsemu prejšnjemu – tišina, v kateri so gledalci skoraj brez diha vztrajali, dokler sta igralca hotela. To so bili trenutki magične uklenjenosti v negibnosti in tišini, to je bil teater.

Med slovenskimi gledališči Celjani skoraj niso imeli vrstnika. Morda bi jim lahko konkurirali Glejevci, vendar je bila reakcija publike tako ledena, da je bilo Šeligovo predstavo nemogoče normalno odigrati. Celjski režiser Dušan Mlakar je na dolgočasnem in neaktualnem tekstu (S. Rozman: Zvonovi) zgradil komunikativen happening, in našel je igralce, ki so njegovo zamisel izpeljali tako disciplinirano, da temperatura ni popustila niti za hip. Odlični so bili študentje AGRFT. Najbolj radikalno: gledališče Glej (Jesih – Šedlbauer: Limite).

Ne, o posameznih predstavah res ni mogoče pisati. Če pri vsem prizadevanju, pri vsem iskanju, talentu in delu gledališčnikov nastane nekaj dobrega, je videti tako malo, kadar postane predmet suhega recenzentskega jezika. Zato le še tole za konec: držimo pesti za Goričane, da bi prihodnje leto znova zmogli zahtevno in drago organizacijo srečanj. Kljub vsemu cirkusu je bilo vendarle tudi nekaj prav dobrega teatra.

Z. DUŠA

FILMSKI FESTIVAL

XX. FESTIVAL JUGOSLOVANSKEGA DOKUMENTARNEGA IN KRATKEGA FILMA – BEOGRAD, 2. DO 7. MARCA 1973

ŽELIMIR ŽILNIK: Kakšen festival je to, če ni filmov, v katerih bi bil prisoten vpliv Makavejeva, Žilnika in Petroviča?

1. Kosovo. Skupina moških pleše na planjavi. (Skupina deklet muzicira in pleše na vrtu. Vse so prekrite in ovešene s cekini.) Po strmi ulici se spušča kolona ljudi, spredaj gresta ženin in nevesta. Skozi okna pogledujejo bogato opravljena (izbrano lepa) dekleta. Po pomoti nekajkrat pogledajo proti kameri . . .

Tako se film KOSOVO V PESMI IN PLESU tudi nadaljuje. Je propagandni, namenski in tak kot večina podobnih reklamnih filmov, katerih bistvena napaka je, da turistične kraje prikazujejo na način, ki je skonstruiran, da se tega takoj zavemo. In gotovo se tega zavedo tudi tuji potencialni turisti.

2. Eksperiment I. Slobodan Stilinović (tudi režiser) sedi pri mizi, vsakih nekaj deset sekund otrese pepel s cigarete. Vmes se menjavajo kadri ženske zadnjice in moškega spolovila. Vtis eksperimenta, inventivnosti, domiselnosti, enkratnosti in kvalitete dopolnjuje sam film (v materialnem smislu) – gledamo namreč negativ.

3. Eksperiment II. Modri kanarček: France Kosmač. Globalna študija daltonizma in njegovih daljnosežnih posledic na človekovo psiho. Od vseh slovenskih režiserjev, ki se bavijo s humorjem, je verjetno še najbolj uspešen in najmanj dolgočasen Jože Bevc s svojim Občanom Urbanom. Kar pa nikakor ne pomeni, da je stopil kam daleč v sfero humorja in komike. Vsekakor pa je Kosmač daleč za njim. Brez dvoma je to film, ki ga je treba videti.

Tako kot je treba videti Pogačnikovo CUKRARNO – le, da to iz drugih razlogov. Gotovo je ta film povsem nenaden uspeh slovenskega filma, saj je prvi, ki je dosegel dokumentarnost, avtentičnost in zanimivost, gledljivost, domiselnost in humor, ki ga je toliko v podobnih srbskih filmih, v katerih se zdi kot da njihov humor eksistira kar sem po sebi, brez napora režiserja, igralcev ali gledalcev. Mislim, da je CUKRARNA prvi slovenski film, ki se je prebil v ta povsem ne-slovenski krog, ki je ušel slovenski filmski patetiki, slovenskemu v krč ujetemu smehu.

Kratki film je film, ki je časovno omejen, to je, v skrajnem primeru lahko traja nekaj več kot tričetrt ure, saj drugače postane že celovečerni. Ta povsem formalna omejitev je vsekakor tudi ali izrazna omejitev ali pa nova izrazna možnost. Omejitev v tem smislu, da je avtor vezan na določeno maksimalno dolžino, to pa se velikokrat kaže tudi v sami filmski realizaciji – predvsem v njeni vsebinski komponenti. Režiser je namreč prisiljen dogodke poenostavljati, jih krajšati in izpuščati, kajti le na ta način lahko realizira zgodbo, ki po dolžini presega meje kratkega filma. In očitno so taki filmi tudi precejšnji neuspehi, kajti po svojem obsegu preraščajo kratki film, so po zasnovi dosti bliže celovečernemu; to pa je seveda tudi osnova vseh slabosti, ki se v njih pojavljajo. Se pravi, so celovečerci, srkčeni na kratke filme.

Najuspešnejši kratki filmi so tisti, ki so prerasli stopnjo amaterskega filma, a pri tem niso zašli v (relativno) epskost celovečernih filmov, temveč so se osredotočili na en sam motiv, en sam problem ali temo in jo potem v teku filma izpeljavali in izpeljali. Kot kaže, je to najlaže realizirati v zvrsti dokumentarnega filma, saj se tu avtor omeji na sekvenco iz življenja osebe, oseb itd., na izsek. Na tej osnovi je bilo narejenih veliko letošnjih filmov. Ti so ravno s svojo enostavnostjo, deskriptivizmom in izvrstno avdiovizualno obdelavo in spremljavo pokazali, kaj se v tej zvrsti da storiti in doseči. Igrani film se v obliki kratkega filma le malokrat obnese, sajravno pri njem največkrat pride do izraza velikopoteznost, problem, da je avtor skušal v 30 minutah povedati toliko, za kolikor bi potreboval vsaj uro in pol. Letos je bilo več takih filmov, od katerih so bili najbrž najznačilnejši filmi na temo NOB, ki pa so ravno z deskriptivizmom (v tem primeru neprimernim) povzročili impresijo slikanice, kjer so človekovi motivi ostali skriti, nam neznani, in kjer je bilo vse, kar smo videli in slišali, le zunanja kulisa vsakega posameznika.

Tega problema avtorji dokumentarcev nimajo. Navadno ostajajo pri prikazovanju trenutka, zanima jih sedanjost. Res pa je, da je ta trenutnost tudi omejujoča, da jo je skoraj nemogoče preseči, saj je v tem primeru potrebno graditi fabulo, ta pa se po svoji naravi izmika dokumentarizmu.

Avtorji kratkih filmov so razen nekaj izjem, ki se permanentno omejujejo na kratki film (npr. Vlatko Gilić), režiserji, ki so se šele pričeli ukvarjati s filmom, ali pa taki, ki jim kratki film pomeni prehod v vrste profesionalcev iz vrst amaterjev (Ivica Matić ali Aleksander Stasenko). Poleg teh so še „običajni" režiserji, ki jim en kratki film ali dva pomenita premor med dvema celovečernima. Vse to v končni konsekvenci pomeni, da je pri mnogih avtorjih kratki film le korak na poti nekam, navadno k celovečernemu filmu. Le nekateri se zavestno omejujejo na tistih 30–45 minut, s katerimi kratki film razpolaga. To velja za redke režiserje, ki so ugotovili, da jim medij kratkega filma najbolj ustreza, da v njegovih dimenzijah najlaže izrazijo sebe in svoje ideje. Mogoče najbolj značilen primer takega ustvarjanja so filmi Vlatka Gilića, ki vsako leto ustvari vsaj en kratki film, ki je vedno znova povsem enkraten filmski uspeh. Letos je prikazal dva filma (MOČ in LJUBEZEN). Mislim, da bi bilo na podoben način kvalitetna filma nemogoče realizirati celovečercu. Gilić ves čas gradi le na preteklem dogajanju (znotraj svojega filma), to je, osredotoči se na eno samo temo, ki jo potem v filmu razvija, pri tem pa ves čas ostaja le pri njej in se ne pusti zapeljevati v nepomembne in slučajne situacije in dogodke, ki jih prinaša razvoj filma samega. Tako ves čas ostajamo pri prvi, osrednji in edini temi, ki se v teku filma intenzivira, če že drugače ne, pa s svojim trajanjem. V dimenzijah celovečernega filma bi bil tak koncept povsem neuresničljiv, kratki film pa nudi ravno pravšno dolžino za njegovo realizacijo, saj je tako kratek, da je ves film ves čas v nas prisoten, ves čas se ga zavedamo oziroma smo zmožni, da se ga zavemo. Razlog za to pa je seveda tudi preprostost in jasnost samega avtorja, ki nas ves čas zadržuje pri osrednjem, nas ne preobtežuje s problemi ali dialogi, ki bi v taki obliki nujno povzročili destrukcijo osnovnega, povsem spontanega podoživljanja filma. Gilićevi filmi imajo še eno značilnost: ne uporabljajo teksta. Vsa zvočna oprema se omeji na zvoke, šume in glasove, ki jih režiser strateško razpostavlja po vsem filmu, tako da bi čim več dodali vizualnemu učinku filma. Najbolj očiten primer take zvočne uporabe je film MOČ oziroma njegov konec. V celem filmu vlada tišina, le na samem koncu se oglasi jok in spremljajoči podobni zvoki, ki se kontrastirajo s prejšnjo tišino in dopolnjujejo nenaden izbruh h moči ter njeno skoraj fizično pojavitev.

LJUBIMO TE
dokumentarni, Filmske novosti, Beograd

LJUBIMO TE
dokumentarni, Zastava film, Beograd
2 dokumentarca – prvi o dnevu mladosti in drugi o dnevu mladosti

Velika škoda je, da ZAGREB FILM ne napravi več risank. Nekatere so dolge eno minuto, druge 30, vse pa so bolj ali manj dobre – precej bolj in najbolj kot manj. Vsekakor pa so tako komercialno kot umetniško dosti vredne, naravnost neverjetno, koliko več kot cela vrsta namenskih filmov, propagandnih in drugačnih dokumentarcev, ki pa so v bistvu igrani filmi. Pri teh se človek upravičeno vpraša, če ne bodo turistov, kupcev in vso ostalo publiko prej odvrnili, kot pa privabili v Jugoslavijo ali na progo Beograd–Bar (PROGA, KI POMENI ŽIVLJENJE – za koga le? Lahko, da pomeni izboljšanje življenja, gospodarstva, čeprav tudi tu ni tako hudo, saj jo gradijo že nekaj desetletij ali celo več.) Kakorkoli. Vprašanje pa je, komu je tak film sploh namenjen. Potnikom najbrž ne, saj še vedno kopljejo tunele. Delavcem na progi? – ti so z njo najbrž še predobro seznanjeni. Filmskim gledalcem – publiki? Mogoče, čeprav je vse, kar o progi zvemo, to, da jo gradijo že nekaj generacij, da bo najbrž kmalu gotova in da pomeni življenje.

Žilnik je pripeljal na festival en film – VSTAJO V JASKU. Če gre Gilić v dokumentarizmu v eno smer, pa gre Žilnik v tem filmu v povsem drugo: V sremski vasi registrira izjave bivših borcev, simpatizerjev in sorodnikov padlih v NOB. Pri tem pa gre še korak naprej, ki je sredi med godardovskim dokumentarizmom in igranim filmom: Ljudje, ki v filmu nastopajo, pokažejo, kako in kje so jih mučili in kje in kaj se je zgodilo med NOB. To so ljudje, ki so sprejeli vojno kot nekaj, če že ne običajnega, pa vsaj kot dogodek, s katerim se človek ne okorišča kot nujno zlo, ko ne vprašaš, kaj boš za nekaj dobil – in ki niso razočarani, ko na koncu v resnici niso ničesar dobili.

Eksperiment so si letos lastili predvsem mlajši režiserji, od katerih so bili mnogi tudi debitanti. Mislim pa, da ti eksperimenti niso ničesar dosegli, da so v maločem pokazali kaj novega in v mnogočem ostali na nivoju, ki je dosti nižji od nivoja že afirmiranega kratkega filma. Taki eksperimenti so bili filmi Ivice Matića, ki je mogoče v tej zvrsti filma še največ dosegel – čeprav tudi to ni bilo tako veliko. Skoraj vsi ostali nekonvencionalni filmi so svojo nekonvencionalnost večinoma omejili na povsem tehnične prijeme, to pa najbrž ni edino merilo (ali najvažnejše) eksperimentalnosti, novosti in inventivnosti. Skratka, to so bili večinoma slabi filmi, v katerih je bilo očitno, da je režiser (ali v večini primerov režiserka) poskušal ustvariti nekaj novega, domiselnega in svežega, je pa navadno ostal pri precejšnji praznini in tudi klasičnosti, le da je bila ta nekoliko zakrita. Očitno je bilo, da je avtor izhajal iz želje po eksperimentu, šele nato pa se je vprašal, kaj naj ta eksperiment sploh bo. Kajti režiserjeva želja gotovo še ni zadosten razlog za dobro inovacijo, predvsem pa ne za eksistenco dobrega filma. Mislim, da bi bilo mnogo tako imenovanih eksperimentalnih filmov dosti boljših, če bi ostali v mejah oblikovne konvencionalnosti, in da bi na ta način veliko več povedali in bili dosti bolj filmski. In mogoče tudi veliko bolj eksperimentalni, saj je tehnična novost v tako skromni meri le redkokdaj tudi filmski eksperiment in filmska novost.

ALEŠ ERJAVEC

Danas u svetu sve više prevladava shvatanje, a s njim i praksa, da su sredstva data za obrazovanje i stručno-naučno usavršavanje kadrova – to jest za obrazovanje koje je društveno potrebno i korisno – jedna od najrentabilnijih investicija.

L. Antić: Obrazovanje kao faktor dugoročnog razvoja Jugoslavije

Letošnje stabilizacijsko leto terja objektivnost, odgovornost in razumevanje. Področje vzgoje in izobraževanja ni izvzeto. Spet se pojavlja vprašanje napredka na tem področju; startne osnove tako posameznikov kot različnih institucij bodo zelo verjetno še naprej ostale diferencirane. Ali z drugimi besedami: našla se bodo sredstva za neostavno reprodukcijo, ostaja pa odprto vprašanje dodatnih sredstev, ki bi problemom, ki se kopičijo na mrtvih točkah, našla ugodno rešitev.

Čeprav so bile po II. svetovni vojni izvedene bistvene spremembe na področju vzgoje in izobraževanja pri organizacijskih formah financiranja in prelivanja proračunskih sredstev v samostojne družbene sklade, pri formiranju interesnih skupnosti v izobraževalne dejavnosti, pa teh sprememb niso spremljale spremembe notranje vsebine. Od tod torej še vedno nekatera proračunska mišljenja o financiranju: sredstva v tekočem letu so odvisna od sredstev v preteklem letu in od priznane stopnje inflacije. V vzgojno-izobraževalni dejavnosti še niso prešli od financiranja izobraževalnih institucij na financiranje družbeno verificiranih programov in sodobnih konceptov vzgojno-izobraževalnega dela. Ni pa tudi še razjasnjeno vprašanje, kdo naj bo nosilec planiranja samega razvoja izobraževanja: ali naj bo to ekipa planerjev v okviru priprave družbenega plana (za Slovenijo zavod za planiranje SRS) ali poseben oddelek pri pristojnih organih za področje vzgoje in izobraževanja (republiški sekretariat za kulturo in prosveto, republiška izobraževalna skupnost, zavod za šolstvo).

Pa zakaj bi vedno drezali v še sveže rane. Poglejmo nazaj. S kakšnimi problemi visokega šolstva so imeli opravka na ministrstvu za prosveto in kulturo leto 1938, kakšna so bila finančna sredstva za visokošolsko izobraževanje takrat in vsa ta leta po vojni, kako je šel razvoj politike financiranja vzgoje in izobraževanja.

1937/38

Na treh univerzah v Beogradu, Ljubljani, Zagrebu in dveh samostojnih fakultetah (filozofski v Skopju in pravni s Subotici) je študiralo 15.368 študentov, od tega v Ljubljani 1788. Ministrstvo za prosveto je omenjenim ustanovam dodelilo 10,4 % proračuna. Od skupnega zneska 75,030.950 din je Ljubljana dobila 11,180.242 dinarjev. Od 100 študentov jih je diplomiralo 28.

O takratnih prosvetnih razmerah zasledimo naslednje:

– Šolski sistem ni posledica planskega dela, t. j. posamezne ustanove in zavodi niso zgrajeni po stvarnih potrebah naroda. Gradili so ad hoc, tako da je nekaterih ustanov premalo, drugih preveč.

– Neenaki pogoji za šolsko izobraževanje v poameznih banovinah, to ne samo po številu ustanov in učiteljskem kadru, ampak tudi po materialnih možnostih.

– Manjka potrebne in učinkovite kontrole pri sprejemu kandidatov v srednje in visoke šole.

– Če je absolutna vsota kreditov, ki je z državnim proračunom predvidena na univerze, omejena, to še ne pomeni, da so sredstva racionalno podeljena. Tako bi npr. istovrstni zavodi, ki vegetirajo, lahko delali bolje, če bi jih bilo manj.

– Če bi bilo ugotovljeno, koliko univerz potrebujemo in koliko in kakšne fakultete je mogoče vzdrževati, da bi lahko nemoteno delovale, bi bilo marsikatero vprašanje rešeno. Fakultete bi bile stabilizirane v organizacijskem, administrativnem, ekonomskem in finančnem pogledu, in bi se lahko popolnoma posvetile tistemu delu, zaradi katerega so osnoane. Dvignili bi kvaliteto produkta in hkrati tisto, kar bi se moralo vtkati v družbeno življenje, če želimo svoji deželi zagotoviti uspešno tekmovanje na političnem, ekonomskem in kulturno-prosvetnem področju s kulturnimi narodi sveta.

– 90 % študentov ima za cilj dobiti diplomo in z njo državno službo. Vprašanje je, če je toliko državnih služb. Toda nikakor ne gre za vprašanje hiperprodukcije inteligence.

– Veliko študentov je v težkem materialnem položaju. Državne in privatne ustanove, same univerze in privatniki nudijo pomoč, a vse je še premalo. Težave niso samo v majhnih vsotah, ampak ker je v vsej akciji premalo izbora, sistematike in planov. Ko bi se točno vedelo, koliko kdo daje, komu in po kakšnih princihpih je treba dajati, bi lahko zagotovili nadaljnje šolanje odličnim in prav dobrim učencem.

– Eden najvažnejših pogojev za uspešno delo unierze so zgradbe, laboratoriji . . .

POVOJNO OBDOBJE

PETLETKA. Tudi področje financiranja je centralno-sistemsko urejeno. Karakteristike te ureditve se kažejo tudi na področju prosvete. Šolstvo so financirali iz zveznega proračuna. Ustrezna ministrstva za prosveto so vodila finančno politiko šolstva v okviru svojih proračunskih sredstev. Financiralo se je individualno in nesistematično.

DO LETA 1961 se nadaljuje obdobje administrativno-proračunskega sistema. Leta 1952 (zakon o samoupravljanju) so gospodarske organizacije zahtevale večjo prilagoditev šolskih programov razvoju novih družbenih in proizvajalnih odnosov, kar je zahtevalo radikalne spremembe v celotnem sistemu šolstva. Prične se finančna decentralizacija proračunskih sredstev. Prešli so na sestavljanje letnih proračunov, ki naj bi omogočili boljše planiranje dela. Tako so posamezne šole vedele, s kakšnimi sredstvi bodo v bodoče lahko razpolagale. Prav na področju šolstva je bilo najmarkantneje opaziti proces decentralizacije. Občine postanejo nosilci proračunskih finančnih sredstev za prosveto, kasneje se ustanove družbeni skladi za šolstvo. Sredstva zveze za prosveto dobe tendenco upadanja. 1955 uvedejo sklad za kadre v gospodarstvu. Če pogledamo finančne izdatke globalno, vidimo, da so porasli (1955–1960), vendar njihov porast ni v sorazmerju s povečanjem števila šol in učencev. V navedenem obdobju je šlo skozi fonde 50,000.000,000 din. Čeprav je bil celoten razvoj, tako ekonomski kot družbeni, precej dinamičen, na področju financiranja šolstva ni bilo bistvenih sprememb. Pri dodeljevanju sredstev s strani politično-teritorialnih enot so včasih odločali tudi nektaeri subjektivni faktorji.

ZAKAJ PRIMERJAVA Z NARODNIM DOHODKOM

Na tempo rasti narodnega dohodka vpliva človeški faktor, ki se kaže:
- v menjavi strukture prebivalstva in zaposlenih
- v rasti zaposlene delovne sile
- v povečanju produktivnosti zaradi visoke strokovnosti

INDEKS GIBANJA NARODNEGA DOHODKA IN ODSTOTEK STROŠKOV FAKULTET, AKADEMIJ IN VIŠJIH ŠOL V NARODNEM DOHODKU PO LETIH

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
IND	100	166,1	128,7	149,0	186,0		
% v ND	0,28	0,26	0,29	0,32	0,32	0,59	0,70

ND leta 1956 = 237.391 din
ND leta 1962 = 572.387 din

Delež visokošolskih stroškov je v letu 1960 že stagniral. 1961 so vzrok porasta odstotka v narodnem dohodku investicije v osebne izdatke, 1962 pa porastejo materialni izdatki zaradi izplačevanja amortizacije. Pri gornjem prikazu gre le za obravnavo tekočih izdatkov, brez investicij, le-te so dane v skupni vsoti za celotno izobraževanje.

Strogim administrativnim odnosom med šolo in družbo naj bi napravila konec zlasti splošni zakon o šolstvu leta 1958 in zakon o proračunih in financiranju samostojnih zavodov 1959. Namen zakona o financiranju je bil odpraviti veliko neskladje med sistemom družbenega upravljanja, ki se je učvrstilo na organizacijskem in učno-pedagoškem območju, in med administrativno proračunskim sistemom, ki je še vedno veljal v finančnem upravljanju. Toda še danes npr. kvaliteta in kvantiteta učiteljevega dela ni pravilno ovrednotena oz. nagrajena. Zanimivo je, da je v tem „prelomnem obdobju" porast pedagoškega kadra neprimerno večja kot je porast študentov. Od 1959–1965 za 91 % ali absolutno od 1027 na 1965. V istem obdobju se je število oddelkov, odsekov ali usmeritev povečalo od 80 na 270. V š. l. 1960/61 doseže število slovenskih študnetov maksimum 13.492 (4.048 brucov). Že prihodnje leto število pade na 13.324, 1962/63 na 13.059.

K FINANCIRANJU NAŠEGA VISOKEGA ŠOLSTVA

Del dohodkov za vzgojo in izobraževanje (per capita) v družbenem proizvodu (1) in del dohodkov za znanost (2) v obdobju 1960/69.

	(1)	(2)
Jugoslavija	3,8	0,7
ZDA	6,8	3,1
Zahodna Evropa	5,6	1,6
Sovjetska zveza	7,3	3,0
Nerazvite države Afrike in Azije	2,6	0,1–0,2

Vprašanja financiranja so se poostrila kot posledica:

1. Naglega povečevanja vpisa študentov na visoke šole (46 % je porast danes v Sloveniji, na ljubljanski unierzi 16 %, 66 % v celotni Jugoslaviji),

2. Izredno je naraslo povpraševanje države po strokovnih kadrih. Neposredna posledica tega je bila okrog leta 1960 porast visokih šol, toda kritje finančnih potreb ni šlo v korak s tem porastom. Organizacija celotnega finančnega sistema nujno teži k optimalnemu trošenju sredstev. Pri tem naj ne bi bile kršene pridobitve našega socialističnega razvoja, t. j. tako samoupravljanje samo kot delitev dohodka po vloženem delu v negospodarskem območju (šolstvu). Glavni problem nastaja zlasti na družbenem področju na relaciji šole : družba. Sicer pa je za razvoj šolstva v določenem obdobju odločilnega pomena konkretna prosvetna politika, ki jo vodi država. Mišljen je tako odnos do šolstva kot celote kot do šolskega sistema, do možnosti šolanja, mišljeno je forsiranje ene ali druge šole in to kakšen kader želi družba dobiti in kakšne šole in koliko. O zainteresiranosti ljudi za šolo pa na splošno velja, da je pogojeno z materialnimi pogoji v katerih žive. Isto velja za sam sistem nagrajevanja (ustrezna plača na delovnem mestu).

NEVA MLAKAR

LITERATURA:

D. Stošović: Prilikom pretresa budžeta ministarstva za prosvetu za 1937/38 godinu

Dr. A. V. Perić: Finansijska teorija i politika

L. Antić: Obrazovanje kao faktor dugoročnog razvoja Jugoslavije

M. Turuk: Problemi finansiranja šolstva v sedanjih družbeno-ekonomskih pogojih

T. Martelanc: O nekaterih premalo upoštevanih dejavnikih planiranja visokošolskega izobraževanja, 1970

Dr. D. Vogelnik: Problemi financiranja šol v ZDA v primerjavi z našim novim sistemom financiranja, 1962

Mr. F. Belak: Društveno gospodarske osnove sustava financiranja društvenih potreba u samoupravnom socializmu, 1971

(Se bo nadaljevalo prihodnjič)

KRIZA PSIHOANALIZE

(E. Fromm, Kriza psihoanalize, CZ, Ljubljana, 1972)

Temeljno misel, ki izhaja iz Krize psihoanalize, je mogoče izoblikovati na kratko tako: Psihoanaliza je v krizi zato, ker ji ne ustreza praksa – ali drugače – **psihoanalizi manjka revolucija**. Zunaj svoje revolucionarne možnosti je njen normalni položaj krizen. Toliko je ameriški naslov te knjige (The Crisis of Psyhoanalysis) tudi bolj komunikativen kot pa nemški – Analitična socialna psihologija in družbena teorija (Analytische Socialpsyhologie und Gesellschaftsteorie), ker kaže na dinamiko stanja, ne pa toliko na strukturne odnose znotraj znanosti.

Zgradba knjige je taka, da pelje bralca ob robu tistega razvoja psihoanalize, v katerem se je uresničevalo in čistilo njeno revolucionarno bistvo. Najprej je to skok v zgodovinskost njenih konstrukcij in v tem je vprašanje ideološkosti neposredno povezano z vprašanjem metode. Drugo je zgodovinska interpretacija družbenega stanja, kjer psihoanaliza ni individualna terapija (tj. klasična disciplina, sestavljena iz teoretičnega in uporabnega dela [1]), ampak bistveno spreminjajoča se **dejavnost**. Tretje je poskus združitve marksizma in psihoanalize (marksistična kritika psihoanalize) kot dokaz, da tudi marksizem ne prebija zidu pozitivizma, če ni zadoščeno specifikaciji, raziskovanju konkretnih totalnosti. Četrto in zadnje je prikaz in razgradnja krize, ki je zajela psihoanalizo. To je hkrati tudi znanstvena reviza izvorne (Freudove) psihoanalize.

Freud je navkljub omejenosti osebnega razvoja vnesel v proučevanje človekove psihe pomembno metodološko in teorijsko novost. Gre za spoznanje, da je samo z generično – strukturno analizo mogoče doseči tiste načine, kjer ni mogoče več govoriti o klasičnem konfliktu med socialnim in biološkim obstojem človeka, torej na način pozitivistične znanosti. Šele to vedenje omogoča kritiko izvorne psihoanalize, ki je vso pozornost posvetila modeliranju, recimo konstrukciji id – ego – superego, Ojdipovega kompleksa, periodizaciji človekovega razvoja v oralno, analno in genitalno obdobje, kar je bilo za mnoge njen bistveni dosežek.

Frommov pristop je predvsem iskanje zdrave družbe in zdravega človeka, čemur navsezadnje ustreza tudi njegov način totaliziranja s pomočjo analize idealov in religioznih izkustev[2]. Ta siceršnja dvojnost, ki jo je opaziti v nasprotju med deli, kot sta Pozabljeni jezik in Človek za sebe, je neposredna osnova, na kateri je razvil tezo o matriarhatu, ki da je prihodnost brezrazredne družbe. Na drugi strani je z njo razbil Freudovo tezo, da je potrebno otroka kot biološko, pa zato asocialno, animalno enoto **socializirati**, tj. **prilagoditi**, s čimer pada krivda za nedružbene odmike otroka na abstraktno homo-homini-lupus naravo človeka. Vprašanje **krivde** pa je najjasneje postavljeno s prestopniškimi dejanji posameznikov (s čimer se ukvarja sestavek O psihologiji zločinca in kaznujoče družbe), kjer se Fromm zelo približuje Marcusejevi kategoriji represivne družbe (ki gotovo ni samo psihoanalitični termin, na kar ga v zadnjem članku želi omejiti).

Že prej omenjena dvojnost dosega vrh v poglavju o krizi psihoanalize. Avtor na eni strani nasprotuje „redukciji socialnega na psihološko"[3] k čemur je težila klinična praksa, na drugi strani pa ne išče elementa, v katerem se posreduje realizacija takih vrednot, kot so bratstvo, brezpogojna materinska ljubezen, individualizacija. Njegovo pravo nasprotje ne more biti niti Marcuse s svojim iskanjem revolucionarnega in revolucijskega subjekta, čeprav Fromm želi prikazati temeljno nasprotje med „filozofi psihoanalize" in „psihoanalitiki". Oba avtorja lahko razumemo kvečjemu komplementarno, še posebej po Marcusejevih berlinskih razgovorih, objavljenih pod naslovom Konec utopije.[4] Radikalizacijo psihoanalitičnega gibanja veliko dosledneje predstavlja antipsihiatrija Cooperja, Lainga in drugih.[5] Nasproti vprašanju spremenjenega sveta je Frommov ugovor zoper Marcuseja, češ da je „njegov ideal infantiliziranega novega človeka pravo nasprotje od Marxovega ideala produktivnega, samostojno aktivnega človeka,[6] precej nebogljen, še posebej ob koncepciji odtujitve, ki jo je razvil Fromm. Nekoliko prenagljeno je namreč pripisovati tipičnost (idealnost) tistemu stanju, ki ga je Marcuse raziskoval kot možno pot iz odtujitve oziroma tistemu, kar se je razvilo kot odpor na konkretne oblike odtujevanja. Frommova koncepcija, po kateri odtujitev z zgodovino narašča, je prav gotovo nezgodovinska in postavlja pred vsakogar, ki želi stvarnost spremeniti **bistveno** vprašanje, kako naj bo izveden skok v zgodovino, če ga ne napravijo konkretni, razpoložljivi ljudje.

MARJAN PUNGARTNIK

OPOMBE:

[1] M. Kangrga: „Mogli bismo stoga kazati, da se čitava zapadnoevropska filozofijska i misiona tradicija, a naročito novovjekovna, odvija i slijeva u ovaj jedinstveni tok i završava u pozitivističkom načinu bitka i mišljenja, opstanka i djelatnosti, nazora o svijetu i životu, u ovoj bitno metafizičkoj slici svijeta, kojoj se u temelju zbiva razdvojenost teorije i prakse, misli i čina i njihova unutrašnja suprotnost i bitna nepodudarnost." SMISAO POVIJESNOGA, Razlog, Zagreb 1970, str. 60.

[2] Glej dela Človek za sebe, Zdrava družba, Zen budizem in psihoanaliza.

[3] I. Caruso: SOCIALNI ASPEKTI PSIHOANALIZE, Kultura, Beograd 1969, str. 60.

[4] H. Marcuse: KRAJ UTOPIJE, ESEJ O OSLOBOĐENJU, Stvarnost, Zagreb, 1972.

[5] Glej DIJALEKTIKA OSLOBOĐENJA, žepna izdaja Praxisa 3–4.

[6] E. Fromm: KRIZA PSIHOANALIZE, CZ, Ljubljana, 1972, str. 285.

IZ NORIŠNICE V SANATORIJ

Vietnamska vojna je baje končana. Ameriški vojaki, ki se vračajo iz ujetništva v Severnem Vietnamu, običajno sprašujejo o tem, kdo je zmagal. Odgovora jim navadno ne dajo prvi rojaki, ki jih srečajo na letališču: za to je poskrbljeno drugače. Že sama agencijska poročila so v zadnjem času sporočala, da je za ameriške „bojevnike", ki se tudi po več letih ujetništva vračajo v svoje „states", več kot dobro poskrbljeno. Odprto norišnico jim zamenjajo z udobnim, zaprtim sanatorijem. Vojake, ki so tako dolgo preživeli „zunaj civilizacije", med „barbarskimi komunisti", je treba previdno spet adaptirati na njihovo rodno grudo, na dejstvo, da so vendar heroji, če že ne zmagovalci (Nixon je po mirovnem sporazumu izjavil, da je bil ameriški angažma v vietnamski vojni redek primer požrtvovalne pomoči neki nerazviti deželi!), da so v času njihove odsotnosti veseli državljani skovali nekaj novih besed, ki jim jih je treba posredovati v posebej za to pripravljenem slovarju (ali vsebuje besedo PIG?) . . . Vojake, ki jih pripeljejo iz ujetništva, čakajo na prvem ameriškem letališču televizija, jokajoče žene, otroci s cvetjem ter ducat režiserjev te melodrame, ki skrbijo za to, da kamere slučajno ne oplazijo takih „bojevnikov", ki so se s svojimi izjavami o vietnamski vojni kakorkoli kompromitirali. Nato jih na mirnem kraju čaka udobna hišica s coca-colo in tuši ter zvestimi prijatelji – pazniki, ki skrbijo, da bi mentalno onemogli mladeniči čimprej prišli k sebi, da se ne bi pogovarjali o grdih stvareh s še gršimi ljudmi, da bi spoznali svoje herojske zasluge (če so si mogoče vtepli fiksno idejo o pokolih nedolžnih ljudi) in da bi bili čimprej pripravljeni za nove podvige. Mogoče proti Indijancem v Wounded Kneeju. Mogoče proti črncem. Mogoče proti upornim študentom, radikalcem in vsem drugačnim mentalnim bolnikom, za katere Nixonova administracija dobro ve, da so „neozdravljivi".

Ali se norišnica kaj bistveno razlikuje od sanatorija? Ali je vietnamska vojna končana s sporazumom? Ali naj to pomeni končno spravo zgodovinskih nasprotnikov? Premirje je lahko kvečjemu moralna zmaga vietnamske revolucije, je imperialistični **umik** (toda ne poraz) pred osvobajajočim svetom. Sama nasprotja, ki so povzročila vojno, niso razrešena, odpravljena, so kvečjemu odrinjena, zatemnjena. V Vietnamu se mora revolucija nadaljevati in se nadaljuje.

Nixonova Amerika pa še naprej kaže svoj stari obraz. Ta obraz je zdaj prisoten tudi v napadu na posameznike, njihovo individualnost; ujetništvo v Vietnamu je zamenjalo ujetništvo v Ameriki; fino, luksuzno ujetništvo, ki je ujetništvo, v katerega je ujet ves meščanski svet.

Sodobna represivna država uporablja proti osvobajajočim elementom znotraj neke družbe vse silovitejša sredstva. Eno takih je psihološko uničevanje in kontroliranje individualnosti. Vsem so nam znani sanatoriji v Sovjetski zvezi, kjer prebivajo tisti, ki so tako ali drugače „ponoreli", kar so izkazali ali z nič kaj optimistično in z nesocrealistično literaturo ali pa z nerazumevanjem avantgardne in edinoprave vloge prve socialistične države. Tu je družba, ta „okop čistih duš", s sanatoriji zavarovana pred poblaznelimi frustriranci. Toda ti „frustriranci" so gotovo zaznamovani z nekimi okoliščinami in konkretno prakso prav tiste družbe, od katere so preventivno ločeni.

Praksa ameriškega neofašizma ni daleč stran. „Operacijo vrnitev", ki zdaj teče v ZDA in ki je namenjena dovčerajšnjim bojevnikom, vodi podobna logika. „Duša je zaplenjena", je ob tem zapisal L'Espresso. Sodobna psihiatrija je izvedla vrsto postopkov, s katerimi je mogoče „adaptirati" človekovo zavest. Huxleyeva utopija izkazuje svoje zgodovinske korene. Delitev sveta na „nori" in „zdravi" svet je zavestna ideološka mistifikacija organizirane represivne moči. Ne smemo se zavajati: svet je nor, je „iz tira". „Trudiki smo se, da doumemo, kako je tisto, kar je družbeno ožigosano kot norost, mogoče ena manj deformiranih in manj silovitih eruptivnih oblik zavesti v našem času; da norost v mnogo bolj točnem in znanstvenem smislu ne prebiva v družbeno maltretiranih shizofreničnih pacientih, temveč v družbeno močnih, toda dejansko impotentnih manipulatorjih naše družbe." (D. Cooper v Dijalektiki oslobodjenja, Prayis 1969, str. 9.)

Družbeno neprilagojenost so že v Marxovem času in prav zaradi njega samega ideologi obstoječega reda radi poimenovali z norostjo. Če jemljemo obstoječi meščanski kozmos kot edino, nespremenljivo „naravno", imajo prav, toda tem slabše za kozmos – bi porekli s Heglom. Konkretna represivna akcija, s katero sem začel, je lahko kvečjemu potrditev in nova zavezanost tistim ciljem, ki so jih določene družbene grupe v ZDA odkrivale med rastočim nezadovoljstvom z vietnamsko vojno in ameriškim sistemom samim v času nastajanja najbolj radikalnega gibanja v zgodovini ZDA.

Družbena nasprotja niso bila z deklaracijami nikoli presežena, ostajajo tu in zdaj, in z vsako novo akcijo represivnega sistema se spet ponuja možnost za jasno analizo njegovega mehanizma – s tem pa ostaja možnost za revolucionarno preobrazbo obstoječega.

PAVLE ZGAGA

Topla beseda

Nenadoma sem se razjezil. Sit sem bil te drhali z njenimi zasebnimi prodajalnami coca-cole, njenimi prenosnimi bolnišnicami, preširokimi avtomobili in malce zastarelimi topovi. Rekel sem: ‚Da, ubili so ga, ker je bil preveč nedolžen, da bi živel. Bil je mlad, neveden in bedast, ter se je zapletel. O vsej stvari ni imel več pojma kakor kdorkoli izmed vas, vi ste mu dali denar, knjige Yorka Hardinga o Daljnem vzhodu in mu rekli: ‚Pojdi, pridobi Vzhod za demokracijo'. Nikoli ni videl ničesar, o čemer ni slišal v predavalnicah, njegovi pisatelji in čtivo so naredili iz njega norca. In kadar je videl mrtveca, ni videl ran. Rdeča nevarnost, vojak demokracije."

Graham Green
– Mirni Američan

Deževalo je. Profesor se je dvakrat ali trikrat zasukal okoli sebe, se sklonil k malemu Azijcu in se rokoval z njim. Za hip sta se oba nasmehnila kakor v burleski. Diskretno se je nasmehnil tudi pokojni kancler Metternich v svoji preveliki grobnici in se zadovoljno obrnil na desno stran, tam je imel manj obraljene kosti. Nato sta Profesor in Azijec še malo postala na asfaltu Avenue Kleber, dajala sta vtis prijateljev, ki sta se vrnila skupaj s kosila in se jima nikamor ne mudi, še in še sta se rokovala, se nasmihala kakor v burleski, sedla vsak v svoj avto, in zavesa je padla, vsega je bilo konec.

Mir je bil sklenjen.

Mir. Bil je tu nekje na Avenue Kleber ali kjerkoli, dejstvo je, da se je vseh polotil vzvišeni občutek – miru. Kdo bi vedel, kolikokrat sta se Profesor in Azijec obstreljevala s to besedo. Magična beseda, vselej jima je pripravljena in še topla čepela v ustih, prijetno voljna, zadnji čas pregreta nad vreliščem, na las podobna še dvema ali morda trem toplim, pregretim besedam. Vizija burleske. Profesorju je skakala izza umetnega zobovja, hitro, sistematično je udarjala ob mizo in se z vso močjo rotacije, ki ji jo je dajal Profesor, skušala zapičiti v majhnega sivolasega Azijca. Nasprotno se je ta, preden jo je izgovoril, otožno zamislil, jo nekajkrat raztopil v svojih možganih, nato pa mu je zašumela med redkimi zobmi kakor puščica in se zapičila v Profesorjeva gladka lica.

Tako je bilo vrsto let.

Profesor je kot vsak vesten uradnik letel enkrat tedensko čez veliko lužo na posvet k šefu Kvekerju, prav tako je vzletel in se vračal tudi Azijec. Beseda je med poleti in povratki mirovala, počakala ju je kakor domača žival nekje sredi mize, za katero sta sedela. Ljudje so jo lahko medtem opazovali v časopisih, knjigah, filmih, na televiziji. učinkovala je kakor kak izjemno lep in velik kamen, ki so ga astronavti prinesli z mrtvega planeta. Nič posebnega ni bila ta beseda, ljudem se je počasi zdela celo malce dolgočasna. Tri črke, zložene druga ob drugi, perfekcija koeksistence med različnimi črkami. Delovala je strpno in predvsem otipljivo kakor kamen, prinešen z mrtvega planeta. Bila je lahko zapomnljiva, delovala je lahko kakor opomin ali vzpodbuda hkrati, rabiti jo je bilo moč v vseh mogočih in nemogočih stavčnih zvezah.

Medtem ko sta se Profesor in Azijec vsak po svoje trudila raniti drug drugega z besedo, so se astronavti neutrudno vračali z mrtvega planeta, obloženi z vsemogočimi kamni. Mrtvi planet pa je v zameno pošiljal svojo medlo luč na bojišče, kjer so se vojskovali Profesorjevi in Azijčevi rojaki. Profesor je bil obseden s čisto navadno obsedenostjo, Azijcu je namreč hotel na vsak način dokazati, da njegovi avioni lahko Azijčevo deželo spremene v nekaj podobnega mrtvemu planetu. Spričo tega so se mrtvi in pohabljeni Azijci lahko skrivali samo še v kraterjih Profesorjeve obsedenosti.

Toda Profesorjeva obsedenost je bila samo zvijača, Azijčevi ljudje so bili umorjeni ali pohabljeni v imenu Profesorjevega znanstveno vzvišenega pristopa k Problemu.

Sprva je Problem nastopal samo kot hipoteza v Profesorjevih predavanjih, toda sčasoma ga je Profesor dvignil na raven eksperimenta. Tako znanstveno preciznega in sistematičnega, da je Profesorjev neumorni duh bil kar malce poparjen nad dejstvom, da se njegova hipoteza tako hitro potrjuje. Ta bliskovita uresničitev hipoteze je bila nekam sumljiva, ni se skladala s skromnostjo in eksaktnostjo znanosti. Kot vsi velikani duha je bil tudi Profesor nekoliko samoljuben in je v intimnih meditacijah o Problemu svojo znanstveno metodo imenoval kar z vulgarno besedo – Strategija. Posebej se je ta vulgarnost (beri Profesorjeva slabost) prikupila Kvekerju; le-ta bistva Probelma nikoli ni uspel razumeti, pa naj se je Profesor za to še tako prizadeval. Njegova kvekrska pamet je v vsem Profesorjevem znanstvenem trudu videla le Strategijo. To je Profesorju grenilo življenje. Čutil se je ponižanega, čeprav je to čustvo uradnikom in znanstvenikom tuje. Kadar se je posvetoval s Kvekerjem, ni bil kaj prida vnet, da bi mu podrobneje razložil kak detajl svojega napredka pri reševanju Problema. Zalotil se je celo, da je o bistvenih momentih govoril na hitro in površno. Kveker si je to razlagal po svoje in tudi ukrepal je tako. Odločal je vedno le Kveker. Spoznanje, da je samo Kvekerjev uradnik, morda eden najboljših, toda samo uradnik, je Profesorja tlačilo kot mora. Tako razmerje je nevarno in neustavljivo rušilo znanstveno vzpostavljeno ravnotežje znotraj Profesorjevih naporov pri reševanju Problema.

Tudi Azijec je bil sestavni del Profesorjeve hipoteze, bolj obrobni del, ki mu Profesor ni posvečal kake izjemne pozornosti, kajti zdelo se mu je, da funkcionira natančno tako, kot je želel njegov znanstveni pristop k Problemu.

Vendar je moral Profesor nekega dne ugotoviti, da ima tudi Azijec svojo lastno metodo in hipotezo. Pri reševanju Problema v Azijčevem sistemu je Profesorju bila dodeljena približno enaka vloga, kot jo je on namenil Azijcu.

V Profesorju se je nekaj zlomilo, to je bila vendar pat pozicija, ki je rešitvi Problema jemala dragocen manevrski prostor.

Ni bilo zadosti, da se je moral vdinjati bedastemu Kvekerju kot pohleven uradniški praskač, ki je Problem lahko umeval le kot Strategijo, zdaj je bil v precepu Azijčeve motne in težko umljive pameti. Azijec ga je lovil v mreže svojih razvlečenih in dolgih stavkov, ki so se ovijali okrog vsega, kar jim je bilo v dosegu. Posesali so mu vso energijo, ki si jo je sproti nabiral na sprehodih. Le s težavo se je orientiral v močvirju teh razvlečenih dolgih stavkov, ki jih je Azijec kopičil na mizi pred njim. Nekoč, ko je še verjel v nadmoč svoje znanstvene metode, si je domišljal, da se med njim in Azijcem spleta vez nekakšnega zaupanja, ki jo bosta s Kvekerjem spretno izrabila, toda ko je odkril, da je to iluzija, je bil čisto obupan. Ni se spletla nikakršna vez zaupanja, spletale in pobijale so se samo besede med seboj. Tudi vulgarna in neznanstvena Strategija tu ni imela pravega učinka. Včasih se mu je zdelo, da sta s Kvekerjem podobna sejmarskima sleparjema, katerima živ krst več ne verjame.

Premoč Profesorjevega znanstvenega pristopa k Problemu se je nasproti Azijčevemu sistemu zdela nebogljena, že zdavnaj je zgubila vso uglednost in znanstveno pozlato.

Zadevo je bilo treba čimprej končati, končati za vsako ceno. Poti za rešitev Problema so bile spretno zadelane z Azijčevimi dolgimi in razvlečenimi stavki. Vrabci na strehah so čivkali, da je Profesor pogorel. S Kvekerjem sta se oprijela še zadnje možnosti, čeprav je bila v skladu z znanostjo in zdravim razumom. Profesorju se je ta zdravi razum, katerega je nespodobno opsoval že stari Hegel, sicer gnusil, toda Kveker je bil tisti, ki je ukazoval. Zmagal je torej len, zadovoljen in nesposoben zdravi razum. Zmagal.

Bila je torej zadnja priložnost spremeniti Profesorjevo obsedenost jo vključiti v Strategijo. Polom je bil popoln. Čustva še nikoli niso prispevala k rešitvi znanstvenih zapletov, Tudi tokrat ni bilo drugače. Profesorjevi avioni so sicer vsak dan znova preoravali Azijčevo deželo, veliki kraterji so se množili, rezultat pa je bil – ničev.

Profesor je začel zgubljati vso voljo in upanje v potrditev svoje znanstvene hipoteze. Njegov sloves resnega znanstvenika je šel počasi po zlu. Čutil je, da se mu njegovi bivši kolegi, tisti, s katerimi je svojčas ustvarjal znanost, posmehujejo. Nekam pomilovalno so se pričenjali vesti do njega.

Po raznih časopisih so mu začeli pokroviteljsko svetovati, naj se raje umakne, naj da Kvekerjevi uradniški karieri slovo. Toda Profesor je o vseh teh nasvetih imel svoje mnenje. Kot Kvekerjev uradnik je lahko tudi obsedenost vključeval v znanost, čeprav se mu je taka nedoslednost upirala; kot znanstvenik je bil smešen, če je samo pomislil na to.

In vendar je bila Moč tista, ki je tako neizmerno privlačila Profesorja, privlačevala ga je veliko bolj kot kakršna koli popolnost in točnost znanstvene metode. Sunjati o Moči ali z Močjo ravnati, se z njo morda samo igrati, to so bile popolnoma različne reči. Brez Moči, ki mu jo je dajala njegova sicer zoprna uradniška pozicija, bi bila njegova znanost samo kos papirja, napisana knjiga, predavanje študentom, predmet razprav maloštevilnih kolegov. Arhitektura duha, načrtovanje utopij. Vse to pa je bilo premalo. Hotel je, da njegova znanost oplojena z Močjo pride na dan iz retorte, da živi, [illegible], da premetava ljudi sem ter tja, da spremenja zemljo v mrtev planet. Svojemu cilju se je bližal preveč hitro. Vsako fazo je moral temeljito pretuhtati in preveriti. V dolgih in samotnih nočeh ga je grela še neznana toplota Moči, ki je zdela nekje ob njem. Sedaj, ko je kazalo, da je na cilju, je moral ugotoviti, kako malo je ta topla, zelena Moč prispevala k uresničitvi njegove zamisli, če je dobro premislil, jo je samo temeljito kazila. Bil je prepričan, da bo prodrl v zapleteni mehanizem svetovne zgodovine, da bo vrtel ta mehanizem, ga ustavljal in poganjal. Morda so imeli prav njegovi kolegi, ki so menili, da je postal preveč uradnik.

Sedaj je sedel v črni limuzini, ki ga je peljala na letališče, bilo je kakor na pogrebščini. Ves papagajski ceremonial je raje prepustil drugim, njegov življenjski smoter se ni uresničil. Vse kar bodo govorili o njem, bodo izmišljotine ali v najboljšem primeru polresnice. Peklo ga je spoznanje, da je bil kljub vsemu samo dober in vesten uradnik, ki je postopno, a zanesljivo uresničeval Kvekerjevo izvedbo njegovega lastnega izuma – Problema, to pa je bila mizerna in prismuknjena Strategija. Resnični gospodarji Moči so bili drugje. Niso bili mrtvi niti pohabljeni, toda njemu so bili skriti. Niso imeli otipljivih lastnosti, bili so tako skrivnostni. To razočaranje mu je bilo prihranjeno prav za konec, milostni strel, blamaža.

Modrosivo letalo se je počasi pripravljalo za vzlet. Med množico ljudi na letališču je opazil črno oblečenega moža v sivem klobuku, ki je pozorno spremljal manevriranje letala. Zdelo se mu je, kakor da sta se že nekje srečala. Napenjal je možgane, toda zaman, črno oblečen mož je slejkoprej ostajal črno oblečen mož in nič več. Letalo se je počasi in s trudom odlepilo od vzletne steze in se zarilo med oblake. V tem hipu je Profesorja spreletelo, črno oblečeni mož je bil Mandarin.

MILENKO VAKANJAC